5369

ఆంధ్రసాహిత్య

పరిషత్పత్రిక.

[illegible] డ.

రెండు నెల[illegible]సారి ప్రకటింపఁబడును.

సంపుటము ౨౨.	శ్రీముఖనామసంవత్సరము చైత్రవైశాఖమాసములు.	సంచిక ౧.

రాజమహేంద్రవరమున జరిగిన ఆంధ్రసాహిత్యపరిషత్సభాహ్వాన సంఘాధ్యక్షుని యుపన్యాసము.

ఆహ్వానసంఘాధ్యక్షులు.

శ్రీ రాజా కాంద్రేగుల శ్రీనివాసజగన్నాథరావు బహదరుగారు.

---

1. శ్రీముఖవత్సర పరిషత్సభాసమావేశ మీపురవరంబున జరుగు మహాభాగ్యము లభించుటచే నీతత్పౌరుల మెల్లరముం గడుం గడు ధన్యులము. ఈపురభాగ్య మెట్టిదియో కాని, రాజరాజనరేంద్రాది మహారాజ పరిపాలితంబై, నన్నయాది సత్కవీంద్రుల కునికిపట్టై, ఖండఖండాంతరముల నెల్ల సుప్రసిద్ధంబై వన్నెకెక్కి మహావైభవమున నలరారు మహాసౌభాగ్యమును జిరకాలము నుండియుం గాంచుచునే యున్నది. నేటికిని ప్రాచీనాంధ్రరాజుల నామావళిచే నలరారెడి యదృష్టము ననుభవించుచున్నయది. ఓపురరాజమా! వ్యాఖ్యానపద్య గద్య పద్య రచనా శేముషీమంతులును, నిగమాగమ పురాణేతిహాసవిదులును, పట్టభద్రాది బిరుదాంకితులు నైన నానావిద్యా గరిష్ఠుల [illegible] నాహ్వానించి వారిసందర్శనంబున నేత్రంబుల కపూర్వపర్వం

బొనరించి వారి వాగమృతధారల మాతుఁ గర్ణరసాయనంబుఁ గావింపనెంచితివా ? మమ్ముల నెల్ల నానందరసాబ్ధి నోలలాడింప నుద్యమించితివా ! ఇదియంతయు నీ పురవాసుల ప్రాక్తనజన్మఫలంబుగాక మఱి యేమున్నది ?

౨. గౌతమీవాహిన్యమృతశీకరాభిలాషులై, రాజరాజనరేంద్రపాలనావిధాన సంతుష్టాంతరంగులై, ప్రాగల్భ్యనన్నయకవీంద్ర కవితాకుమారికా వచనామృతపానమత్తచిత్తులై, యిహలోకంబుననే స్వర్గలోకసుఖంబుల ననుభవించు మహాసౌభాగ్య మీపౌరులు మున్నొకతఱి నందియుండిరి. నాఁటి యుచ్ఛస్థితిఁ దలఁచుకొనిన నేఁటికిని మేన గగుర్పాటు జనించు. మహాప్రాభవంబున విలసిల్లిన యీపురీమతల్లిపైఁగల నిర్వ్యాజప్రేమ మెయి మీ రంద ఱీ శ్రీముఖవత్సరంబున నీపరిషత్సమావేశ మీయెడ జరిపింప నెంచినందులకు కృతజ్ఞతాపూర్వక వందనశతంబుల నర్పించుచున్నాఁడను. ఓ విద్వద్రాజ శిఖామణులారా! వాని నెల్ల సాదరాహ్లాద చిత్తముల నందికొన మిమ్మెంతయుఁ బ్రార్థించుచున్నాఁడను.

౩. ఇట్టి మండు వేసవిని యడుగుఁ దీసి యడుగిడఁ గాళ్లు బొబ్బలెక్కు తీక్ష్ణాతపంబునకుఁ గొంకక ప్రయాణవ్యయప్రయాసభారంబుల కోర్చి యేతెంచు మిమ్మును, మీముఖకమలములను గాంచుకొలఁదిని మీదృఢ నిశ్చయము, మీపరిషత్కార్యదీక్షా పరతంత్రతయుఁ దేటతెల్లంబుగఁ దెలియుచునే యున్నవి. బాపురే ! భవన్ముఖేందు బింబనిర్గతస్వచ్ఛవిద్యాతేజం బీ సభాస్థలి నెట్లు ప్రకాశింపఁ జేయుచున్నదో ! ఇట్టి మహాపురుషు లొక్కచోఁ గూడినఁ జేయరాని కార్యంబు లెందైన నుండునే ? తలంచిన మాత్రంబున సంకల్పంబులు ఫలసిద్ధిం బొందకుండునే ?

౪. మహాశయులార ! నన్నయ కవీంద్రుని కన్నియయై, రాజరాజనరేంద్రాది మహారాజుల మన్ననలకు గుఱియై, పెఱబాసవెలందులకుఁ గన్నుగుట్టై నానాసుకావ్యాలంకారశోభితయై విలసిల్లిన యాంధ్రవాణి యీనడుమ సర్వోపమయాలంకారముల ధరింపవలసివచ్చునాయని భీతిజనించె. అకటా ! దుర్దినము లింతకు మించికలవే? "మహి మున్వాగనుశాసనుండు సృజియింపం గుండలీంద్రుండు తన్మహనీయస్థితి మూలమై నిలువ, శ్రీనాథుండు ప్రోవన్, మహామహులై సోముఁడు, భాస్కరుండు వెలయింపన్" సొంపు దీపించు నని కవీంద్రులచేఁ బొగడ్తలఁగనిన యీ బహుళాంధ్రోక్తి మయప్రపంచకము కాలవశమున

నో, దైవ వశమువనో పారావారోత్తుంగభంగనిమగ్న యై యాపుమాయ దినములు కూడ వచ్చునేమోయని భీతి జనించినది.

5. మహాశయులారా ! సోమకాసుర హస్తంగతములై కుయ్యాను వేదముల నుద్ధరించిన పరమకరుణామయమూర్తి—గా క్తేయు, కాపాలికాది పాషండకల్పిత విపరీతార్థంబు లడంప నాదిశంకరుఁ బుత్తెంచిన ప్రేమైకస్వరూపుండు—సర్వహృదంతరాళముల విలసిల్లు విశ్వమయుండు—అనఘుమ నాయాంధ్రవాణి యనుభవింపఁబోయిన దుర్దశాసూచనలం బాప సమకట్టి యీయట్టి భాషాభిమానుల సృజించి యెల్లర నిట సమకూర్చి తొల్లింటి యౌన్నత్య మామెకుఁ బ్రసాదించెఁగదాయని నాడెంద మానందరసాబ్ధి నోలలాడుచున్నయది. "పరిత్రాణాయసాధూనాం । వినాశాయచ దుష్కృతామ్॥"అను గీతావచనము భగవానుఁ డేల మఱచును ?

6. అట్టితఱి యీయాంధ్రపరిషత్తుదయించుటచే మీముబోఁటి భాషాభిమానులు, దృఢకార్యదీక్షాపరతంత్రులు నగు మహానుభావుల ప్రజ్ఞావిశేషంబులచే నాగండము గడచినది. త్రిలిఙ్గ భాషామతల్లిని యిట్టి యిక్కట్టులఁ బడనీయక, దీనానను గానీయక, బిట్టు గుందనీయక యామె వదనమున మగుడ నవనవోన్మేషదరహాసచంద్రికల వెల్లివిరియింప స్థిరబుద్ధి న్బద్ధకంకణులై కార్యరంగమునకు ముందంజ వేయు మీముబోఁటి సత్పురుషులను, సూరిశిఖామణులను మాతృభాషాసేవాపరతంత్రుల నెట్లభివందింపవలయునో, యెట్లు లాహ్వానింపవలయునో, యెట్టి యాతిథ్యంబుల నాదరింపవలయునో, యించుకయు నెఱుంగకున్నాఁడ. మీకు స్వాగతమొసంగనిలిచియుఁ బలుకుల కందక పరువు లెత్తు తలంపుల యలజడి వారించుకొనఁ జాలక యింతదనుకఁ దప్పిసక్తిం జనని నానేరము క్షమింపుఁడు.

7. సభాసదులార ! మఱియొక చిన్న మనవి.

నేఁటి యాంధ్రలోకమున నాంధ్రవాణి కొక యపూర్వతేజము చేకూరినది. స్త్రీ సమాజమందును బెక్కురు కవయిత్రీమతల్లు లుద్భవించి, త్రిలింగ వాగ్దేవిపాదారవిందముల వివిధకావ్య కుసుమముల నలంకరించుచుండిరి. వీరి కింకను దగు నూఁత నొసంగి, యిట్టి సాహిత్య పరిషత్సభలకు వారలంగూడ నాహ్వానింపుచు, భావ్యాంధ్రభారతీసేవ యిబ్బడిగ జరుగుటకై యాంధ్రకాంతామణులఁ బ్రోత్సహింప నీసభవారు మున్ముందు నింతకంటె నెక్కుడుగఁ

బూనుదురని నాకోరిక. మఱియుఁ గేవలము భావప్రధానముగఁ గవనమల్లుచు ననేక యువకు లిపుడు తెనుఁగు తల్లికిఁ గ్రొంగ్రొత్తపోకడలు చూపుచున్నారు. భాషయేదైనను భావమే ప్రధానము కనుక వీరి యభిప్రాయములకు భిన్నము గాకుండునటులును, వీరు నిరుత్సాహవంతులయి తమ కార్యమునుండి విరమింపకుండుటకునై, యీసభవారిని నఖిలాంధ్రప్రపంచమును, భావకవులకుఁ గూడ నిందు తగు స్థానమొసంగి ప్రోత్సహింపఁగోరుచున్నాను. ఇట్లుభయపక్షము లొకటిగాఁ గూడినచో నాంధ్రవాణికి నితోధికముగ సేవ యొనరించి నవారము గాఁగలము! "తృణైర్గుణత్వమాపన్నై ర్బధ్యంతే మత్తదంతినః" అను ప్రాజ్ఞలోకపునుడి యెంతయు మనకిప్పు డనుసరణీయము.

8 సభ్యులార! ప్రాచీనకవీంద్ర కల్పితంబులగు నుద్గ్రంథంబులు కాలగర్భమునఁ బడి జీర్ణింప నక్కటికమునఁ బెక్కుఁజిక్కులకు లోనయ్యు వానిని సంపాదించి వెలువరించుచుఁ, దన్మూలకంబుగ నాంధ్రభారతి నలంకరించుచుండిన మీప్రజ్ఞావిశేషములు శ్లాఘాపాత్రములు! ఇట్లు భాషకును, దేశమునకును, బ్రాచీనకవీంద్రులకు నమూల్యంబగు నలంకారముల నందఁజేయు భవాదృశమహనీయుల కాపరమేశ్వరుఁ డాయురారోగ్యభాగ్యముల నొసంగఁ బ్రార్థింపుచు విరమించుచున్నాను.

విద్వద్రాజ శిఖామణులార! స్వాగతము !!
ఆంధ్రసాహిత్యపరిషత్సభ్యులార! స్వాగతము !!
ఆంధ్ర వాఙ్మయోద్ధరణదీక్షాకంకణబద్ధహస్తులార! స్వాగతము !!



21, 22 వ ఆంధ్రసాహిత్యపరిషద్వార్షికసభ.

రాజమహేంద్రవరము.

అధ్యక్షు లగు వడ్డాది సుబ్బరాయఁడుగారి ప్రారంభోపన్యాసము.

శా. ఆరంభంబుల కెల్ల జీవము మహాత్మా! నీవ కావే? భవ
త్కారుణ్యామృతవృష్టి నొందు ఫలముల్ కార్యంబు; లేనిపయిన్
భారంబంతయు వైచి పౌరుషము యావచ్ఛక్తిఁ గావింతుఁ బ్రా
పై రక్షింపవె సత్ప్రయత్నములు; దేవా! భక్తచింతామణీ!

మహాశయులారా!

ఆంధ్రసాహిత్యపరిషత్తుయొక్క యీవార్షికోత్సవమున నగ్రాసనాధిపత్యము వహించి కార్యక్రమ మంతయు నడుపు మని నన్ను మీరు నియోగించినందుకు మీ కందఱకు నేను మిక్కిలి కృతజ్ఞుఁడను. ఇఱువదివత్సరముల కంటె నధికకాలమునుండి నే నాంధ్రవాఙ్మయప్రపంచమున నించుకసేవ చేయుచుండుటచేతను, మీలోఁ బెక్కురకంటె వయోవృద్ధుఁడ నగుటచేతను, నన్ను మన్నించు నుద్దేశముతో మీ రీగొప్పపదవి నాకు దయచేసియుందురు. కాని, గంభీరముగాఁ బ్రసంగముఁ జేయుటకు నాటంకముగాఁ గంఠమునకును, వ్రాయుటకుఁ బ్రతిబంధకముగా హస్తమునకును వణఁకు ప్రాప్తించినది. పరిచితులను బోల్పలేనంత నేత్రావరోధముఁగూడ సంభవించినది. నడకకు వీలు లేకుండఁ బాదములు తేలిపోవుచున్నవి. ఇట్టి దుస్స్థితికి నా తేఁడుసంవత్సరములకు మునుపే నేను లోనయినాఁడను. వినుఁడు :—

"మ. గళమాధుర్యము హస్తకౌశలముతోఁ గంపంబునం జాఱెఁ; జే
రలలం దూఁగెడు నావలేవ నొడలూఁగాడం గడంగెన్ నడన్;
బొలయన్ గొంతెసఁగాఁ, గనుల్ పరిచితుం బోల్పంగ లేకుండెడు; వీ
నుల కింకన్ జరగాలి సోఁక దటు; రెండుం డెబ్బదయ్యెన్ సమల్."

భక్తచింతామణియు, నాపదుద్ధారకుఁడు, నార్తరక్షామణియు నగు పరమేశ్వరుని నిర్హేతుకజాయమానకటాక్షముచేత నేను దినములు పుచ్చుచున్నాఁడనే గాని యుపన్యాసము వ్రాయుటకుఁ, జదువుటకు, విద్వచ్ఛిఖామణులచే నలంకరింపఁబడిన యిట్టిమహాసభ నడుపుటకు సామర్థ్యము గలవాఁడను గాను.

అందుచేత నాప్రసంగము లోటుపాటులతోఁగూడి మీ కాశాభంగము కలిగింపవచ్చును. కాన మీరు నాయందుఁ గరుణించి నాకుఁ దోడుపడి సభ జయప్రదముగా జరుపవలయు నని వేఁడుకొనుచున్నాను.

ఈసభ మును పొకసారి యీపట్టణమున 1913 సం॥రమున జరిగెను. ఆసభకు గీర్తిశేషులైన శ్రీరాజా పానుగంటి రామారాయనింగా రధ్యక్షత వహించి దానిని మిక్కిలి జయప్రదముగా జరిపిరి. ఈసమావేశము రాజమహేంద్రవరమున జరుగుటకిది రెండవపర్యాయము. రాజమహేంద్రవరముపేరు విన్నచో మతాసక్తియు నాంధ్రసారస్వతానురక్తియుఁ గల ప్రతిమనుష్యునిహృదయము సంతోషమున నుప్పొంగక మానదు. ఏలయనఁ బితృవాక్యపాలనదీక్షితుఁ డయిన రఘువరేణ్యుఁడు రామచంద్రుఁ డేమహానదీతీరమునఁ బర్ణశాల నిర్మించుకొని తనయారణ్యవాసదీక్షను నిర్విఘ్నముగాఁ గొనసాగించెనో, కళత్రవియోగ మైనకాలమునఁ జల్లని యేయేటినీరములలో స్నానముఁ జేసి తన విరహసంతాపము గొంతవఱ కుపశమింపఁ జేసికొనెనో, పరమపతివ్రతాతిలకమైన సీతామహాదేవి స్నానపానములచేత నేనదీజలము పవిత్ర మయ్యెనో, యట్టి పావనగోదావరీనది యీపట్టణమునకుఁ బశ్చిమభాగంబునఁ బ్రవహించియేగదా లక్షలకొలఁది తైర్థికులఁ బవిత్రులఁ జేయుచున్నది. ప్రథమాంధ్రమహాకవియనియు, వాగనుశాసనుఁ డనియు సుప్రసిద్ధబిరుదములు వహించిన నన్నయభట్టారకుని కవితారసము, తద్గౌతమీప్రవాహసదృశ మై, యనర్గళ మై, సర్వరసజ్ఞాస్వాద్యమై, మనోరంజకమై వెలసినది యీనగరమందే గదా? అనేకసువర్ణాలంకారములతో, మృదుసుందరపదవిన్యాసములతో, బహుళార్థకల్పనాచమత్కృతులతో, నిరుపమానరమణీయభావములతో, మధురతరధ్వనులతో, ముదిమి నెఱుఁగక నేఁటికిని సర్వాంగసౌష్ఠవము గలిగి విరాజిల్లుచున్న శ్రీనాథమహాకవికవితాకన్యక యీనగరవీథులయందేగదా మనోహరగానము గావించినది? చాళుక్యసామ్రాజ్యలక్ష్మికిఁ బుట్టఁగొమ్మయై, రెడ్డిరాజుల మహావైభవమునకు నిలయమై వేఁగీవిషయమునకు నాయకమణియై యీపట్టణమేగదా చిరకీర్తి గడించినది? చాళుక్యవంశాలంకారుఁడు, నాంధ్రమహాభారతకృతిపతి, నన్నయభట్టనారాయణభట్టప్రముఖుల కాశ్రయుఁడు, శూరశిఖామణి, రాజశేఖరుఁడు నయినరాజరాజున కీనగరమేగదా రాజధాని యైనది? చీఁకటియుఁ, గళింగయు, సింహాచలముఁ, జిల్లసముద్రము మున్నగు

దూరస్థానములవఱకుఁ దమరాజ్యమును వ్యాపింపఁజేసి, జయస్తంభములు నిలిపి, శ్రీనాథాదిమహాకవుల కాశ్రయులై, 'జగనొబ్బగండ' బిరుదుగల బెండపూఁడి యన్నయమంత్రి మొదలగు నమాత్యప్రముఖుల కేలికలై, స్మరణీయులయిన వీరభద్రేశ వేమపృథ్వీపాలురకు నీపురమే కదా యునికిపట్టయినది? శుద్ధాంధ్రనిరోష్ఠ్యనిర్వచననైషధాది కావ్యములను, రాజశేఖరచరిత్రము మున్నగుగద్యకావ్యములను, నాంధ్రసరస్వతి కపూర్వాలంకారమైన యాంధ్రకవులచరిత్రము మున్నగుశతాధికగ్రంథములను రచియించి మేటికీర్తి గాంచిన నామిత్రులు కందుకూరి వీరేశలింగకవిగారికిని, భాషాత్రయవేత్తయై యుత్తరరామచరిత్రము, మృచ్ఛకటికము మొదలయిన మహానాటకముల నాంధ్రీకరించి ప్రఖ్యాతిగాంచి యానాఁటి రాజమహేంద్రవరకవిత్రయములో నొకరైన వావిలాల వాసుదేవశాస్త్రిగారికిని నివాసస్థానమైన దీపట్టణమే కదా? ఇంతటి యీనగరప్రాశస్త్యము నామనమున దృఢముగ నాటుకొనుటచేతనే కాకినాడపురమును మొట్టమొదట సందర్శించినప్పుడును, బదపడి రాజరాజనరేంద్రపట్టాభిషేకస్మారకమహోత్సవము బ్రహ్మశ్రీ చిలకమర్తి లక్ష్మీనరసింహకవిగారి షష్టిపూర్తిమహము నిట జరిగినసందర్భములను నే నీపట్టణమహిమను గూర్చి యీక్రిందిపద్యములు మూఁడును రచించి మదీయచాటుప్రబంధమునఁ జేర్చుట గలిగినది. వీనియం దతిశయోక్తి లేశమును లేదు. మూఁడవపద్యము పునర్ముద్రణమునఁ గానఁబడును.

గీ. ఊదునకుఁ జిన్నదై కాకినాడనగరి, యెమ్మెలనుమీఱు రాజమహేంద్రపురిని
పడుచుభోగముచానకుఁ బసలుమెండు, ముసలిముత్తైదువకునింతపసుపుఁజాందు.

మ. కురువంశాంకుర మేముహూర్తమున శంకుస్థాపనం బ్జేసెనో
పురమున్ గట్టను రాజమహేంద్రుఁడు, మహేమూర్తంబునం గావ్యముల్
విరచింపం గవినన్నభట్టు పసుపుంబిళ్లారిఁ బూజించెనో,
సిరియున్ వాణి, వసింత్రు నేఁడుఁ జెలిమిన్ శ్రీరాజమహేంద్రంబునన్. ౨

శా. శ్రీమన్నన్నయ రాజమహేంద్రమున వేసెన్ బంచమామ్నాయస
న్నామంపుం గృతిముల్ల తెల్గునకు నేనాఁ, డాయె వేయేండ్లు; గో
దామాహాత్మ్యమొ, భూమిసారమొ, యటన్ దద్వృతమూలాన, న
న్యేదిన్ లేకయె, ప్రస్ఫురద్రసములై యిప్డున్ ఫలించుం గృతుల్.

అత్తకోడండ్రయిన లక్ష్మీసరస్వతులు పరస్పరకలహంబులు లేక యీపురమునఁ గలసి మెలసి యున్న తెలుంగున నాంధ్రదేశమున మఱియొకతావున

నక్కఱ లేదనుట నిర్వివాదాంశము. పూర్వోక్తము లయినకారణములచేతఁ బరిషద్వార్షికసభ మరల నీవత్సర మిచ్చటికి వచ్చుట, యాంధ్రభాషాయోషామణి పుట్టినింటిసొబగు తాను మఱియొకమాఱు చూడఁగోరి యని నేను భావించెదను.

సర్వవిధముల మనము సంతోషింపవలసిన యీమహోత్సవ సమయమున నతివిషాదకరమయినయొకవిషయము మీ స్మరణమునకుఁ దేవలసివచ్చినందులకై నేను మిక్కిలి చింతించుచున్నాను. అభినవకృష్ణరాయఁ డనియు, నధునాతనాంధ్రభోజరా జనియు నన్వర్థబిరుదములు దాల్చిన శ్రీపిఠాపుర మహారాజుగారికి శ్రీరాజా వేంకటకుమారమహీపతి సూర్యారావుబహద్దరువారికి ధర్మపత్నీవియోగరూపమున గొప్పకష్టము సంభవించిన దని మీరందఱు వినియుందురు. ఈకష్ట మారాజకుటుంబమునకే గాక యాంధ్రదేశమున కంతకు—నొక్క యాంధ్రదేశమున కననేల—దక్షిణహిందూస్థానమున కంతకు సంభవించిన కష్టమని నిశ్చయముగాఁ జెప్పవచ్చును. 'ఇచ్చునాయేనుఁగుపాఁడి' యని విజయవిలాసములోఁ జెప్పినట్లు శ్రీసూర్యారాయమహారాజగారు చేతికిముకయే లేదన్నట్టు లెన్నోధర్మసంస్థలకు లక్షలకొలఁది విరాళము లిచ్చి పోషించిరి. 1915 సం॥రమున బళ్లారిలో జరిగిన పరిషత్సభకు నేను రచియించి యంపినపద్యములలోని యీక్రిందిసీసమువలన వారియౌదార్యాదులు వ్యక్తపడఁగలవు.

సీ. గ్రామ్యసంపర్కదౌర్భాగ్య మాంధ్రమునకు, బడలఁ జేకుఅనిష్టపడనిసుమతి
రాజమహేంద్రమున విభ్రాజితసౌధంబు, గట్టించి, బడి కిచ్చినట్టిదాత
కాకినాడను బీఠికాపురంబునఁ దనకాలేజి హైస్కూలు గలవలంతి
యనదబిడ్డలకు విద్యాబుద్ధు లబ్బఁగా, శరణాలయం బిడ్డ సదయహృదయుఁ,
డాంధ్రసాహిత్యపరిషదధ్యక్షుఁ, డాంధ్రకోశరచనాదికప్రేరకుండు, రావు
వేంకటకుమారమహిపసూర్యాంకుఁడెట్లు, కృష్ణరాయప్రశంసస్ఫురింపకుండు?
(వసురాయచాటుప్రబంధము.)

ఈ యాంధ్రసాహిత్యపరిషత్తు ప్రారంభించిన నిఘంటువునకు లక్షరూప్యములు విరాళ మిచ్చిన మహాదాత యు, ననేక కవుల ను విద్వాంసుల ను వేతనములిచ్చి నిల్పి గ్రంథముల రచింపఁ జేసి, వాఙ్మయసేవాపరుఁడైన పండిత పక్షపాతియు, నాంధ్రసాహిత్యపరిషత్తునకుఁ బోషకుఁడునైన ఘనుఁ డీమహా

రాదేగదా! ఇట్టి ప్రభువునకు నిటువంటి గొప్పకష్టము సంభవించుట మిక్కిలి శోచనీయమని వేఱుగాఁ జెప్పనేల? దుఃఖమహాసముద్రమున మునిఁగియున్న యామహారాజుగారికిని, వారి కుమారులకును, కుటుంబమునకును, నీసాహిత్యపరిషత్పక్షమునను, మాయందఱిపక్షమునను దుఃఖోపశమనార్థమై సానుభూతి నెల్లడించుచున్నాఁడను. ఈదుఃఖసాగరమును దరించుటకుఁ బరమదయాళుఁడగుపరమేశ్వరుఁడు తగిన మనోధైర్యమును శ్రీవారికిని, వారిపుత్రీపుత్రవర్గమునకును బ్రసాదించుఁగాక! పరమసాధ్వీశిరోరత్నమైన యాదేవియాత్మకు సర్వేశ్వరుఁడు శాంతి ననుగ్రహించుఁగాక!

ఆంధ్రసాహిత్యపరిషత్తులో సభ్యులుగానుండి దీనిమీఁద నత్యంతాభిమానము గలిగి, నిరుటివార్షికసభ బరంపురములో జరుపనిశ్చయించి, యచ్చటికీపరిషత్తు నాహ్వానించిన బ్ర॥ శ్రీ నేమాని నరసింహశాస్త్రులవా రాకస్మికముగాఁ బాఠశాలలోఁ బాఠముఁ జెప్పుచు స్వర్గస్థులైరని మీకు విన్నవింపవలసి వచ్చినందులకుఁ జాల విచారించుచుఁ బరిషత్పక్షమున వారికుటుంబమునకు మనసానుభూతి దెలియఁజేయుచున్నాను.

పరిషద్విషయమున నే నీసందర్భమున నొకమనవి చేయఁదలఁచుచున్నాఁడను. వంగమహారాష్ట్రాదిదేశములలో స్వస్వదేశభాషాభివృద్ధి నిమిత్తము పరిషత్తులు బైలుదేఱి, తత్తద్వాఙ్మయములను బెంపొందించుచున్న కాలమున, 2,20,00,000 లు జనులుగల యాంధ్రదేశమున, సారస్వతసేవార్థము నెలకొల్పఁబడిన ప్రతిష్ఠావంతమొక్కటియును లేకపోవుటకు విషాదమునొంది చెన్నపురిలోఁ బ్రెసిడెన్సీ మేజస్ట్రేటుగానుండి, యెన్నో పనితొందరలు గలిగియు నందులోనె తీఱికఁజేసికొని “యాంధ్రసాహిత్యపరిషత్తు” స్థాపించి, యనేకమహారాజులను దానికిఁ బోషకులుగా నేర్పఱిచి, స్వార్థపరత్వ మింతమాత్రము లేక తమకాలమును దమపలుకుబడిని బరిషత్తునిమిత్తమే యుపయోగించుచుఁ బరిషద్వృద్ధియే ప్రధానకార్యముగా నవలంబించి, వృద్ధులయ్యు శ్వాసకాసములవల్ల బాధపడుచుండియు వానిని సరకుగొనక సంవత్సరమున కొక్కొక్కతావున నాంధ్రదేశమునందలి యన్నిమండలములలోను సభలు జరుపుచు, నాయాసభల కరిగి జయప్రదముగా వానిని సాగించుచు దేశసేవయు వాఙ్మయసేవయుఁ దన్మూలమున నాంధ్రమహాజనసేవయు నిరంతరాయముగఁ జేయుచున్న దేశాభిమాని శ్రీజయంతి రామయ్యపంతులుగారికి మనయాంధ్రసాహిత్యపరి

మత్తు మనఃపూర్వకముగాఁ గృతజ్ఞత గనఁబఱుపవలసియున్నది. ఉపకారవేతనము వందలకొలఁది రూప్యములు నెలనెలకు నందుకొనుచు, నేవిధమైన లోకసేవయు లేక కుటుంబపోషణమాత్రముఁ జేసికొనుచు హాయిగాఁ గాలక్షేపముసేయుచుండు వారివలెఁగాక, శ్రీరామయ్యపంతులుగారు పైరీతిగా మాతృదేశసేవఁ జేయుచున్నందుకు మన మందఱము వారి కభివందనశతంబులు సమర్పింపవలయును.

ఇఁక మీఁద నన్నయతిక్కనాది ప్రాచీనమహాకవులకును, నాధునిక విద్వత్కవులకును నమస్కరించి, యీయాంధ్రపరిషత్తువలన మనకు, మన దేశమునకుఁ గలుగులాభముల నించుక యుగ్గడించుచున్నాఁడ.

(1) పరిశుద్ధమై సలక్షణమై విచక్షణగ్రాహ్యమై యలరారుభాష గ్రంథములయం దుండవలె ననునదే యీపరిషత్తుయొక్క యుత్తమసంకల్పమగుటఁ గడుంగడు శ్లాఘనీయము. కాలానుసారముగా జనసామాన్యమున కుపయోగించుగ్రంథము లన్నియుఁ బైనియమములం బాటించి సాధ్యమైనంతసులభశైలిని రచియించుట యానాఁటిరచయితలందఱు నాదర్శముగా నిలుపుకొనుట మంచిది. లాక్షణికమైనభాషాప్రయోగములకై పరిషత్తు ప్రయత్నముచేయుచుండుట ప్రశంసనీయము. ఈప్రయత్నము సముచిత మని తలంచియేగదా పాఠశాలలలో లక్షణవిరుద్ధమైనభాష నుపయోగింపఁగూడ దని యధికారులు శాసించిరి!

(2) తంజాపురము, చెన్నపురము మొదలగునగరములలోను దెనుఁగుదేశమునందలి బహుగ్రామములలోను గలపురాతనకవిరచితగ్రంథములు చెదపురుగులపాలఁబడి నశింపకుండఁ, జివికి చినిగి నిష్ప్రయోజనములు గాకుండ, వానిం దెప్పించి నిజభాండాగారమున నిలిపి యాంధ్రసారస్వతమున పరిషత్తు చేయుచున్న మహోపకార మింతింత యని చెప్పనలవి గాదు. కొన్ని వేలగ్రంథములు పరిషద్గ్రంథాలయమున సేకరింపఁబడియున్నవని విని మిక్కిలి సంతసించుచున్నాను. ఈపరిషత్తు లేకపోయినయెడల ననేకయమూల్యగ్రంథములు క్రిమిదష్టములై నామరూపములు లేక నాశనమొందియుండునుగదా. అట్టికష్టమును దొలగించుటచే నాంధ్రవాఙ్మయమున కీపరిషత్తు మహోపకారక మని తలంపవలయును.

(3) ఈపరిషత్తు పత్త్రిక నొకదానిని బ్రకటించుచుండుటగూడ మహోత్కృష్టకార్యము. కేవలభాషావిషయములు, సారస్వతవిషయములుఁ బ్రత్యేక

ముగా లాక్షణికభాషలోఁ బ్రకటించుపత్రిక యాంధ్రదేశమున నిప్పుడు లేదు ఆకొఱఁత వెలితి యీపత్రికవలనఁ దీఱినదనుట నిస్సంశయము. ఇందుఁ బ్రకటింపఁబడువిమర్శనములు, వాఙ్మయసంబంధమైనవ్యాసములు నమూల్యము లని వేఱుగఁ జెప్పనక్కఱలేదు. ఈపత్రిక ప్రతిమాసము ప్రకటింపఁబడక రెండేసి నెలలకొకసారి ప్రకటింపఁబడుట శోచనీయము. దీనికి ధనాభావమే కారణమని తోఁచుచున్నది. వాఙ్మయాభిమానముగల యుదారధనికులు తగినప్రోత్సాహముసఁగి మాతృభాషాసేవఁజేయఁ గంకణముగట్టుకొన్న యీపత్రికాలలామమును బ్రతిమాసము స్ఫురద్రూపముతో వెడలి యాంధ్రులకెల్ల హృదయానందము గలిగించునట్లు చేయుదురుగాక !

(4) ఆంధ్రభాషయందలి తత్సమ తద్భవ దేశ్యశబ్దముల కన్నింటికిని సరియైనయర్థములఁ దెలుపుసంపూర్ణనిఘంటువు మనభాషలో నింతవఱకు లేదు. ప్రప్రథమమున బ్రౌణ్యనిఘంటు దీనివెలితిఁ గొంత దీర్చినది. వైదేశికులయ్యు బ్రౌనుదొరగారు మనభాషయం దత్యంతాభిమానము గలవారై తాళపత్రలిఖితములయిన యనేక మహాగ్రంథములకు వ్యాఖ్యానములు వ్రాయించి వానిని ముద్రింపించుటయేగాక యాంధ్రాంగ్లేయనిఘంటువు, నాంగ్లేయాంధ్రనిఘంటువు నను రెండుగ్రంథములు బహుపండితసాహాయ్యమున రచియించి మనకుఁ జేసినమేలును మన మెన్నఁటికిని మఱవఁజాలము. అటుతరువాత మహాపండితులయిన పరవస్తు చిన్నయసూరిగా రాంధ్రభాషాభిలాషుల కత్యంతోపయుక్తమైన బాలవ్యాకరణమును, నీతిచంద్రికను రచియించి యాంధ్రశబ్దములకు నుత్కృష్టనిఘంటువు నొకదానిని గూడ నిర్మింపఁబూని యది పూర్తిగాకమునుపే యాంధ్రులభాగ్యహీనతచేఁ బరమపదించిరి. పిమ్మట బ్రహ్మశ్రీ బహుజనపల్లి సీతారామాచార్యులవారు సూరిగారిపూనికను గొనసాగింపఁ దలఁచి సారస్వతసముద్రమును దరిచి చిరకాలపరిశ్రమముఁ జేసి తమపరిశ్రమమునకు ఫలితముగ శబ్దరత్నాకర మను నొకనిఘంటువును రచియించి యాంధ్రలోకముయొక్కకృతజ్ఞతకుఁ బాత్రులై కీర్తిశేషులైరి. భాషాభిమానులగు మనదొరతనమువా రాగ్రంథమును బ్రకటించి మనకు మహోపకారముఁ జేసిరి. బ్రౌణ్యనిఘంటువునందును, శబ్దరత్నాకరమునందును లేనిపదము లనేకము లింకను గానవచ్చుచున్నవి. పూర్వోక్తనిఘంటుకర్తలకు లభింపని యనేకప్రాచీనగ్రంథములు నేఁటికాలమునఁ బరిషత్తునకు లభించుచుండుటచే సంపూర్ణనిఘంటు

నిఘంటువు వెలువడుట కవకాశము గలుగుచున్నది. తదవకాశమును బురస్కరించు కొని శ్రీ జయంతి రామయ్యపంతులుగారు సంపూర్ణనిఘంటు నిర్మాణము పరిషత్తుయొక్క ప్రథమకర్తవ్యముగాఁ బరిగణించి, దానికి వలయు ప్రయత్నములఁ జేయఁగా శ్రీ శ్రీ శ్రీ పిఠాపురమహారాజుగారు నిఘంటురచనమునకు, ముద్రణమునకు లక్షరూప్యముల విరాళము వాగ్దానముఁ జేసిరి. తన్మూలమున నిరువది సంవత్సరములనుండి నిఘంటురచనము జరుగుచునే యున్నది. కాని, యాంధ్రమహాజనులకనుల పండువుగా నింతవఱకొక సంపుటమైనఁ బ్రకటింపఁబడకపోవుట శోచనీయము. అయిన నింతమాత్రముచేత మనము నిరుత్సాహపడఁగూడదు. మహాకార్యములు కొనసాగుటకుఁ జిరకాలము పట్టునన్నమాట మనము జ్ఞప్తికిఁ దెచ్చుకొనవలెను. ఆంధ్రమున వాడుకొనఁదగిన సర్వతత్సమపదములును, వైకృతములకుఁ బ్రకృతిరూపములును, శక్యమైనంతవఱకు దేశ్యపదములకుత్పత్త్యర్థములు, నామవిభక్తికములకు ద్వితీయాదివిభక్తులయం దెద్దానికైన నుభయవచనములకు సాధుప్రయోగములును, దదుత్తమనిఘంటువునఁ గానవచ్చునని నేను దలంచుచున్నాను. నిఘంటుకార్యస్థానము పిఠాపురమునకు మార్పఁబడినది మొదలుకొని నిర్విఘ్నమై యంతరాయము లేనికృషి జరుగుచున్నది. మహాపండితులు పలువురు వారియావచ్ఛక్తి వినియోగించి సత్వరముగ దానిని ముగింపఁ బ్రయత్నించుచున్నారు. రామయ్యపంతులుగారును దమచిరమనోరథము కార్యరూపముగాఁ బరిణమించి యాంధ్రలోకమున కానందము గలిగించు సమయ మెప్పుడు వచ్చునాయని యువ్విళ్లూరుచున్నారు. ప్రథమసంపుటము విజయవాడలో ముద్రిత మగుచున్నదని విని యెంతయు సంతసించుచున్నాఁడను. పరిషత్తు చేయుచున్న కార్యము లన్నిటిలో నిఘంటునిర్మాణము మహోన్నతమైనది. ఆంధ్రసరస్వతికి నిఘంటువు నవరత్నఖచితమైన కిరీటమని చెప్పవచ్చును. ఇట్టి రత్నఖచితసువర్ణమకుటము నాంధ్రసరస్వతికి సమర్పించుచున్న శ్రీపిఠాపురమహారాజుగారు మనయందఱకృతజ్ఞతకుఁ బాత్రులని మఱియొకసారి యిచ్చటఁ బ్రశంసించుట యప్రస్తుతము గాదని మనవిచేయుచున్నాను.

(౮) పరిషత్తువలనఁ గలుగుచున్నలాభములలోఁ గట్టకడపటిదియుఁ, గడపటిదయ్యు ముఖ్యమైనదియు నగునది మఱియొకటి గలదు. అదియేదన? ఆంధ్రదేశముయొక్క నానాభాగములనుండి సారస్వతసేవాపరతంత్రులగు మహనీయు లనేకులు ప్రతిసంవత్సరమొక్కచోటఁ జేరి పరస్పరదర్శనసంభాషణసౌఖ్య

ననుభవించుచు మహోపన్యాసములు చేసి, వ్యాసములు వ్రాసి చదివి విని యానందముతో రెండు దినములు గడపుటయే. ఇట్టి సమ్మేళనములవలనఁ గలుగులాభము లెక్కించి కాని, తూఁచి కాని, కొలిచి కాని యింతని చెప్పుటకు శక్యముగాదు. ఆంధ్రవాఙ్మయవిషయమున, వర్తమాన దేశమునఁ గలిగిన సంచలనమున్ను, జనులకుఁ గలిగిన వాఙ్మయసేవాసక్తియుఁ దలంచినపక్షమునఁ దత్ప్రయోజన మెంతయని మన మూహించుకొనవచ్చును. నేఁటికాలమున సలక్షణాంధ్రగ్రంథపఠనమునందుఁ బురుషులకు, స్త్రీలకు, బాలురకు, వృద్ధులకు మునుపటికన్న నెన్నిమడుంగులో యుత్సాహము హెచ్చినది. ఇది యంతయు మన పరిషత్తు చేసిన మహోపకారము. పూర్వోదాహృతములైన ప్రయోజనములే గాక యీపరిషత్తువలన నింక ననేకప్రయోజనములు గలవు. వానినెల్ల నేనిచ్చట నుగ్గడింపఁజాలను అనుభవైకవేద్యములగుటచే వానిని మీరే తెలిసికొనవచ్చును.

ఇంక మనపరిషత్తు చేయవలసినకార్యములంగూర్చి యించుక ముచ్చటింప ననుజ్ఞ వేఁడెద ఎటువంటిమహాపురుషులు సభ్యులుగానుండి, యెటువంటిపరిషత్తుల నడుపుచున్నను లక్షలకొలంది మూలధనముండినం గాని యాపరిషత్తులు నెఱవేర్పవలసిన కృత్యము లన్నియు సంపూర్ణముగా నిర్వహింపఁబడవు. 'ధనమూల మిదం జగ' త్తనుమాట యన్నివిషయములలోను సత్యమే మహారాజు లనేకులు ధనసాహాయ్యముం జేసి దీనిని సంరక్షించుచున్నను, ఈపరిషత్తు ధనాభావముచేత బక్కచిక్కి యంగసౌష్ఠవములేక యున్నదని యెల్లవారు నిర్వివాదముగా నొప్పుకొనక తప్పదు పరిషత్పత్రిక ప్రతిమాసముఁ బ్రకటింపఁబడక సంవత్సరమున కాఱుసారులె ప్రకటింపఁబడుటయే యందులకుఁ బ్రథమనిదర్శనము. మన సారస్వత మింకను వేయిమడుంగులు వృద్ధికావలయును. సంస్కృతవాఙ్మయమునందున్న గ్రంథములలో భారతభాగవతరామాయణములును, కొన్నిపురాణములుమాత్రమే యాంధ్రీకరింపఁబడినవి గాని, యావాఙ్మయమునందున్న యనేకగ్రంథములు నేఁటికిని మనభాషలోనికి రాకయున్నవి. పాశ్చాత్యపండితు లనేకులు సంస్కృతవాఙ్మయపరిచయముఁ జేసికొని యాసారస్వత మంతయు మథించి వేదాదిసమస్తగ్రంథములను దమభాషలలోనికి మార్చుకొనిరి. వేదకాలనిర్ణయములనుగూర్చి కాని, యార్యుల ప్రథమనివాసస్థానమునుగూర్చి కాని, హిందువుల ప్రాచీననాగరకతఁ

కూర్చి కాని, వేదశాస్త్రముల ప్రాశస్త్యమునుగూర్చి కాని మనము తెలిసికొ
నవలయు నన్నపక్షమునఁ దద్దేశీయపండితుల గ్రంథములె ప్రాయికముగా
నిప్పుడు మనకు ముఖ్యాధారములుగదా! ఈవిషయమున మనభాషయొక్క
దారిద్ర్యమును గాంచిన నెవనిమనస్సు విషాదపూరితముగాదు? మనము
గమ్యస్థానమున కెంతోదూరముననుంటి మని యెవ్వరు నిట్టూర్పు విడువరు?
ఇంతవఱకు వేదముల నెవ్వరు నాంధ్రీకరింపలేదు. ఆంధ్రభాషలో సంస్కృత
వ్యాకరణము నెవ్వరుఁ బూర్ణముగ వ్రాయలేదు. షడ్దర్శనములు, గృహ్యాది
సూత్రములు, మన్వాదిస్మృతులు, బ్రహ్మజ్ఞానసముద్రము లని చెప్పఁదగినయు
పనిషత్తులు, నివియనియననేల? సంస్కృతమునందలి వాఙ్మయమంతయు నాం
ధ్రమున నవతరించుట యత్యావశ్యక మని తలంచుచున్నాను. ఈనాయభిప్రా
యము దరిద్రమనోరథముగాకపోవుగాక! రమారమి యేఁబదిసంవత్సరము
లక్రిందట శ్రీమన్నవ బుచ్చయ్యపంతులుగారు ఋగ్వేదప్రథమమండలమున
కు, ద్వాదశోపనిషత్తులకును, గొన్నిస్మృతులకు నాంధ్రటీకాతాత్పర్యములు
వ్రాయించి ప్రకటించి యీవిషయమున మెచ్చఁదగినకృషిచేసియుండిరి. కాని,
యాగ్రంథములు పునర్ముద్రణము లేక నామావశిష్టములైయున్నవి. శ్రీమచ్ఛం
కరభగవత్పాదవిరచితమయిన బ్రహ్మసూత్రభాష్యమును, "శ్రీమదాంధ్రశారీ
రక" మనునామముతో 1889 దవ సంవత్సరమున సగమును, 1899 దవ సం
వత్సరమున సగమునుగా, నాలు గధ్యాయములును గీర్తిశేషులు, రావుబహ
ద్దరు, బ్రహ్మశ్రీ వల్లూరి జగన్నాథరావుగారు (డిప్టీకలక్టరు) పద్యగద్యరూప
మునఁ జక్కగఁ దెలిఁగించి రెండు సంపుటములుగా ముద్రింపించి యాంధ్రుల
కృతజ్ఞతకుఁ బాత్రులయిరి. తద్భాష్యమునే 1918, 1919, 1921 సంవత్సరము
లలో శ్రీపిఠాపురమహారాజగారు, కీర్తిశేషులైన శ్రీపురాణపండ మల్లయ్యశా
స్త్రులవారిచేతఁ దేటతెల్లముగ వచనమునఁ దెనిఁగింపఁజేసి నాల్గుసంపుటములు
గఁ బ్రకటించి వాసి గాంచిరి. తక్కినభాష్యములు గూడ మనభాషలోనికి
మార్పఁబడునట్లాల మెక్కువ వచ్చునోగదా! మఱియు నితరభాషలన్నింటి
నుండికూడ శాస్త్రగ్రంథములు, మతగ్రంథములు మనభాషలోనికి రావలసి
నవి. డాక్టర్ చిలుకూరి నారాయణరావుగారు మహమ్మదీయుల వేదగ్రంథ
మైన కురాను దెనిఁగించుట ప్రశంసనీయమైన కార్యము. మహోదారులగు
శ్రీమునగాల రాజాగారగు శ్రీనాయని వెంకటరంగారావుగారియొక్కయుఁ,

గీర్తిశేషులగు శ్రీ కొమఱ్ఱాజు లక్ష్మణరావుగారియొక్కయుఁ బ్రోత్సాహ ప్రయత్నములవలన నాంగ్లేయభాషనుండి ప్రకృతిశాస్త్ర గ్రంథములనన్నిటినో తెనిఁగించి విజ్ఞానచంద్రికామండలి చేసిన సేవ యెంతయు శ్లాఘనీయము. లక్ష్మణరావుగారు కీర్తిశేషులగుటచే నిక్కా డప్పని నిలిచిపోయినది. ఇది మిక్కిలి శోచనీయము. దేశచరిత్రములుగూడ మనసారస్వతమున మిక్కిలి తక్కువగానున్నవి. ఈసందర్భమున బ్ర॥ శ్రీ చిలుకూరి వీరభద్రరావుగారు చేసినసేవ కడుంగడు మెచ్చఁదగినది. వారు వెనుక వ్రాసినచరిత్రముల సంస్కరించి మరలసంపుటములుగా ముద్రింపవలయు నని గతసంవత్సరమునఁ జెన్నపట్టణమున నొకసభ సమకూర్పఁ బడినది ఆసభయొక్క ప్రయత్న మచిరకాలములోనే సఫలమగుఁగాక ! మనభాషలోఁ బ్రకటింపఁబడునట్టి పత్రికలుగూడ మితసంఖ్యగలవై యున్నవి. పత్రికాసంపాదనవిషయమున దేశస్థులలో శ్రీకాశినాథుని నాగేశ్వరరావుగా రగ్రస్థానము వహించిరి. వారు బహువ్యయప్రయాసములకు లోనై ప్రకటించుచున్న యాంధ్రదినపత్రిక దేశమందలి సర్వభాగములకు నరిగి మతసాంఘిక రాజ్యాంగసారస్వతాది సర్వవిషయములలోను జనులకు నూతనాదర్శములఁ బ్రదర్శించి, లోకమందలి సమస్తవృత్తాంతములఁ గరతలామలకము గావించుచున్నది శ్రీనాగేశ్వరరావుగారు దినపత్రికతోఁ దనివినొందక వాఙ్మయవిషయములు, విమర్శనములుఁ బ్రకటించుటకై భారతి యనుమాసపత్రిక స్థాపించియున్నారు. అది దినదినాభివృద్ధినొంది పూర్ణచంద్రచంద్రికవలెఁ గళాపరిపూర్ణయై నెలకొకసారి దర్శన మిచ్చి కువలయానందముం జేయుచున్నదని యుగ్గడించుట పొగడ్త గాదు. వారపత్రికలలోఁ గృష్ణాపత్రికయు, సమదర్శినియు, దేశసేవయుఁ, ద్రిలింగయు జనాదరణముఁ బడయుచున్నవి. స్త్రీలయుపయోగమునిమిత్తము చెన్నపురమునఁ బ్రకటింపఁబడుచున్న గృహలక్ష్మి తన కృత్యమును సామర్థ్యముతో నిర్వహించుట చాలసంతోషదాయకము. పరిషత్పత్రికవంటి వింక ననేకములు బైలుదేఱి నూతన వాఙ్మయసృష్టిఁ జేయవలయును. మనభాషలో విమర్శనములు కొంతకాలమునుండి బయలుదేఱుచున్నవి. ఇందులోఁ బెక్కు విమర్శనములు వ్యక్తిదూషణములతో నిండియుండుటే గాని, విషయవిమర్శనముఁ జేయుటయందు గట్టిపూనిక గనఁబడవు. అట్టి విమర్శనములు చాలించి విమర్శకులు సత్యాన్వేషణపరులై పరస్పరదూషణములు మాని, తమవిమర్శనము లాదర్శప్రాయములై యుండునట్లు కీర్తిశేషులైన కొమఱ్ఱాజు లక్ష్మణరావుపంతులుగారివలె వ్రాయుదురుగాక !

నవలలు, నాటకములు, ప్రహసనములు మొదలగునవి మితిమీఱి ప్రతిసంవత్సరముఁ బ్రకటింపఁబడుచున్నవి. స్వకపోలకల్పితములైన తత్త్వగ్రంథములలో నేవో కొన్నితప్పఁ బెక్కులు వాఙ్మయమునందుఁ జిరకాలము నిలుచునవి కావు. ఈవిధ మగుసారస్వతమునకిది శైశవావస్థయగుటచేతఁ గాఁబోలుఁ దద్రచన మంతతృప్తికరముగా లేదు. ఆధునికులు సర్వజనహృదయంగమము లైనగ్రంథముల రచియించి యాంధ్రసరస్వతీపూజ సేయుదురుగాక! ఈసందర్భమున రెండు ముఖ్యవిషయములు మీకు విన్నవింపవలసియున్నవి. అందు మొదటిది పాఠశాలలలోఁ గళాశాలలలో నేఁటికాలమున నాంధ్రవాఙ్మయమున కియ్యఁబడుస్థానము: 1910 సం॥రము మొదలుకొని యనఁగా విశ్వవిద్యాలయముయొక్క యాదర్శము మాఱినదిమొదలుకొని మొన్న మొన్నటివఱకుఁ గళాశాలలలో మాతృభాషకు స్థానము లేనే లేదని చెప్పవచ్చును. దైవానుగ్రహమున నాంధ్రవిశ్వవిద్యాలయము వచ్చినతరువాత నాంధ్రవాఙ్మయము 'నేను నొకవాఙ్మయమునే' యని మరలఁ దలయెత్తుచున్నది. ఇంతమాత్రముతో మనము తనివిఁజెంది యుండఁగూడదు. మధ్యమపాఠశాలలలోను, నున్నతపాఠశాలలలోను, గళాశాలలలోను మాతృభాషాగ్రంథములఁ జదువువిద్యార్థులు పరీక్షలం దెట్లెటో కృతార్థులగుటయె ప్రయోజనముగాఁ బాశ్చాత్యగ్రంథములు చదివి, పనితీఱినవెంటనే చదివినది మఱచి వైదేశికులవలె నాంగ్లేయముతోడనే కాలక్షేపము సేయుచుందురు. ఇట్టి యాచారము ప్రాయికముగా నాంధ్రవిద్యార్థులయందే గానవచ్చుచున్నది. ఇది మిక్కిలి విచారకరమైనస్థితి. ఈస్థితి మార్చుచేయుట కొకటిరెండుమార్గము లున్నవి. పరీక్షలలో నాంగ్లేయభాష నైచ్ఛికభాగముగఁ జేసి చరిత్రలు, భూగోళము, ప్రకృతిశాస్త్రము, గణితము మున్నగుభాగము లన్నియు మాతృభాషలోనే నేర్చికొన్నపక్షమున విద్యార్థులకు స్వదేశాభిమానము మాతృభాషాభిమానము దప్పక గలుగును. ఈపద్ధతి కళాశాలలలోఁ బ్రవేశపెట్టుటకుఁ గొంతయాలస్యమైనను మధ్యమోన్నతపాఠశాలలలో వెంటనే ప్రవేశపెట్టఁబడినపక్షమున నచిరకాలములో నెంతో లాభము సమకూడును. ఈవిషయమున మనవారందఱు గాఢ మగుయత్నకృషి చేసినయెడల దొరతనమువారును, విశ్వవిద్యాలయాధికారులును దీనిని గమనింపక పోరు. రెండవవిషయ మిది:—ఉన్నతపాఠశాలలలోను, మఱికళాశాలలలోను నాంధ్రగీర్వాణాదిభాషాధ్యాపకులైన పండితులయవస్థ మిక్కిలి శోచ

నీయముగా నున్నది. శాస్త్రబ్రహ్మచారులు (బి. ఏ.) ను, సర్వశాస్త్రప్రవీణులు (ఎమ్. ఏ.) ను నగు నాంగ్లేయపండితులకు వందలకొలఁది జీతము లుండఁగాఁ బూర్వోక్త పండితులకుఁ గళాశాలలలో రు 75 లు మొదలు రు 95 ల వఱకు మాత్రమే జీత మున్నది. ఉన్నతపాఠశాలలలో రు 60 ల కంటె నెక్కువ జీతములు లేవు. కళాశాలలలో నుభయభాషాప్రవీణ శిరోమణిప్రముఖకఠినతమపరీక్షలయందుఁ గృతార్థులై ప్రసిద్ధికెక్కిన మహావిద్వాంసులకుఁ గూడ డెబ్బదియైదుమొదలుకొని తొంబదియైదురూప్యములవఱకే జీతము. రెండంకెలనేగాని జీతములో మూఁడంకెలను జూచుభాగ్యము వారి కబ్బుచుండుట లేదు. ఆంధ్రగీర్వాణాదులుమాత్రము భాషలు గావా ? అహోరాత్రము కృషిచేసి చదువకుండ నావిద్య లూరక వచ్చినవా ? ఈభాషల నేర్పునట్టి యుపాధ్యాయులవేతనములవిషయమై తగినట్లు సవరింపవలయు నని విజ్ఞాపనములు దొరతనమువారికి వెళ్ళినవి. కాని, యవియన్నియు నిరర్థకములైనవి. కళాశాలలలోని యధ్యాపకులకు రు 150 లు మొదలుకొని రు 250 లు వఱకు, నున్నతపాఠశాలలలో నధమపక్షము నలువదిమొదలె నుబదివఱకును జీతము లుండవలెను. విద్యార్థులకు మాతృభాషాసక్తి వర్ధిల్లుటకుఁ బూర్వోక్తాంశములు మేటిసాధనములు. సాహిత్యపరిషత్తీవిషయములోఁ గూడఁ దగినకృషిచేసి దేశమున నాందోళనము గావింపవలయును.

విద్వచ్ఛిఖామణులారా ! యీవిధముగా నాకుఁ దోఁచినపోలికను వాఙ్మయాభివృద్ధికై స్థాలీపులాకన్యాయముగాఁ గొన్నిసూచనలు చేసితిని. ఇంక నెన్నోవిషయము లుండవచ్చును. బుద్ధిమంతులుఁ, గార్యదక్షులు, లోకజ్ఞులు, భాషాభిమానులు, దేశాభిమానులు నయినమీరందఱుఁ గలసి సమాలోచనఁ జేసి 'దేశభాషలందుఁ దెనుఁగు లెస్స' యని యాంధ్రనాయకదేవునిచే బిరుదమునంది—

మ. జయలక్ష్మీక్షితిభారతుల్, ప్రియత నశ్రాంతస్వయంగ్రాహ త
న్మయసౌఖ్యామృతసాగరోర్మిచయసమ్యక్ఖేలనవ్యాపృతా
శయుఁ గావించినకృష్ణరాయనిబిడౌజఃకాంతివైదుష్య ధు
ర్యయశస్సాంద్రుఁడు, పాలితద్రవిడ కర్ణాటాంధ్రుఁ డింద్రుండిలన్.

సీ. ప్రబలించె నాంధ్రసామ్రాజ్య, మప్రతిమప్రతాపంబు రిపుపురోద్దాహకముగ;
నెగడించె నవకావ్యనిర్మాణ, మాస్థాన, మష్టదిగ్గజముల కాశ్రయముగ;

గేలనందెఁ బ్రశస్తకృతులు, కర్తలు హైమ డోలికాందోళికాలాలితులుగ;
ఘటియించెఁ బటుమహాకావ్య మద్భుతకల్ప నములోకశాస్త్రవిజ్ఞానదముగ;
నేలెఁ బుడమికన్న నెక్కుడుగా భాష, "నాంధ్రభోజుఁ డితఁ" డన నెవండు
గంగతోడ ముజ్జగములఁ గ్రేళ్ళుఱుకుఁద, త్కృష్ణదేవరాయకీర్తిలహరి.

అని పొగడ్తగాంచిన శ్రీకృష్ణరాయమహాప్రభువుప్రాపున నపూర్వరూపవిభ్రమ విశేషశోభితయయిన యాంధ్రసరస్వతి, పూర్వకాలపు భూషణములకుఁ దోడుగా ననేకనూతనాలంకారములు ధరించి, యాంధ్రదేశమునఁ బ్రతిపట్టణమందుఁ బ్రతిపల్లియందుఁ బ్రతిగృహమందు జగన్మోహనాకృతితోఁ గనులపండువుగా, వీనులవిందుగా, మనోరంజకముగా నృత్యము చేయునట్లును, లోకములోని సారస్వతములలో నాంధ్రసారస్వత మగ్రస్థానముగాని, కనీసము సమానస్థానము గానియలంకరించునట్లును జేయ భాషాభిమానులగు మీరు ప్రయత్నింతురుగాక యనియు, మీ ప్రయత్నములఁ బరమేశ్వరుఁడు ఫలింపఁజేయుఁగాక యనియుఁ బ్రార్థించుచు, నేతద్గౌతమీతీరపురాతనపుణ్యపట్టణమున శ్రీరామనవమీమహోత్సవపరంపరానంతరమున జరుగు నీయాంధ్రసాహిత్యపరిషద్వార్షికసభను గావించు నాప్రారంభోపన్యాస మీక్రిందిపద్యముతో విరమించుచున్నాను.

మ. తలిదండ్రుల్ గలబిడ్డలుం బలెను భక్తవ్రాతముల్ భార మా
దల లేశంబును లేక లోకమున సీతామాత నీ విర్వురున్
గల రన్నమ్మిక నోలలాడుచు మహానందాబ్ధి, జీవించుచుం
డ్రలజళ్ళన్న నెఱుంగ రెల్లపుడు ; రామా ! యార్తరక్షామణీ.



ఆంధ్రభారతీవాంఛ.

-శ్రీపతి త్ర్యంబకరావుగారు- బెజవాడ.—

—। నవరత్నములు ।—

ఉ. కృత్రిమభూషణమ్ములు ధరింపఁగ మానసమందు నొల్లనే
మాత్రము మామకీనసుకుమారులుఁ గాఁగలవారుఁగావ నా
పాత్రత నెంచి; నైజరసభావమనోజ్ఞవిలాసభూషణో
ద్గాత్రినిగాఁ బొనర్చి ననుఁ గైకొనుఁ డీరు మదాశిషమ్ములన్. ౧

ఉ. తిక్కన, పల్కుక్రొవ్వెరుల తేనియవాకమునుంగఁ జేసి న
వ్యక్కనకాంబరంబులు, నమర్త్యనిసర్గసువర్ణభూష లిం
పెక్కఁగఁ గాన్కవెట్టి నపుడేకద నాకమనీయరేఖ న
ల్దిక్కులఁ బ్రాఁకిపోయె నవలీలఁగ నీపురికోట దాఁటుచున్. ౨

సీ. అడిగితినా సముద్రాంతరాళచిరత్న రత్నమ్ము లొసఁగుపుత్రకులుఁగలరు
సూచింతునా వియచ్ఛ్రోతస్వినీపద్మమకరందమిడు కుమారకులుఁగలరు
వాంఛింతునా నిరవద్యభూర్యంగద వ్రాతమ్ముఁ గూర్చుకుఱ్ఱలునుగలరు
ఆసింతునా సుపర్వారామసౌఖ్యసంపదలీయఁజాలు నాత్మజులుఁగలరు
సెలవునిచ్చితినేని నిస్తులమనోజ్ఞ, భారతీకీరముం దెచ్చువారుఁగలరు
తలఁచితినయేని నాదునందనులధాటి, మైపులకరించు నొక్కొకమాటు నాకు.

ఉ. నాయనలార! కష్టపడినం దమపుత్రకు లొత్తురొక్కొ తా
మేయెడనేని దల్లులటు లే మిముఁగూరిచి సౌఖ్యమొందుచుంటి న
త్యాయత మామకీనపదతామరసమ్ములఁ బూజసల్పఁగా
జేయుచునున్నవారు శ్రమఁ జిత్తములందగు దీక్షఁ బూనుచున్. ౪

శా. కానీ, చెప్పెదనొక్కమాట యలుగంగాఁబోకుఁ డోయన్నలా
రా! నాకా ముదిమే గుదెంచెను జిరత్నామేయసౌవర్ణభూ
షానీకమ్ములభార మోఁచను మెయి న్నట్లాట నాడెందమిం
పూనెన్ నైజమనోహరప్రకృతికన్యోదారసీమల్ కనన్. ౫

సీ. చలువీను శీతపచ్ఛికలందు హిమకణప్రసవమ్ము లేరఁ దలంపుఁడయ్య
కాదమ్ముమ్మెదగాలి కొదుగనిసత్తమ్మి రేకులవేది నిర్మింపుఁడయ్య

సంజకెంజాయవహిన్స్యమునర్చ్యమాలికెంజివురాకుఁబుట్టముల్ సేయుఁడయ్యె
యరవిచ్చినట్టి క్రొవ్విరిబోండ్లకడకేగి యచ్చంపుఁబువుదేనె లడుగరయ్యె
పిలువుఁడీయిఁకఁగోయిలపేరటాండ్ర, నవ్యమను మానవానరాంతరములందుఁ
గవికుమారులు పెరిమమ్ముఁగడలుకొనఁగ, నీజరఠమాతఁబూజింప నెంతు గేని.

చ. మునుపలినాఁటఁ గోరికలు పుట్టుటకున్ సమయమ్మిదౌటచే
నెదఁగల వాంఛ నీకతి వచించితి మీరు కళావిశారదా
న్వయులగువారు కావున భవత్సహజావరపోష్యఁ జేసి మీ
ముదుసలితల్లిఁ గాచుకొనఁ బోలదొకో చిరజీవిఁ జేయుచున్. ౭

చ. అలతిగ నన్నుఁ జూడఁదగవా! సరిబాసనెలంతుకల్ మన
మ్ములఁ బొగులం బ్రబంధయుగపుంగవులెల్లరిఁ గృష్ణరాడ్ధరా
తలపతి పెంపొనర్పఁ గవితాసతి! నాకనుసన్నచాయలన్
మెలఁగఁగ నేనుబొందిన యనిర్వచనీయవిభూతి నెంచుఁడీ. ౮

మ. మును పెచ్చోట నఖండగౌరవయశమ్ముల్ కల్గి రాణించి యుం
టినొ యావీథులయందె నేఁడు తనయానీకమ్ము నర్థించుచుం
టిని గ్రొంగ్రొత్తమెఱుంగుసొమ్ములకు నేనే యాంధ్రభాషాంగనా
మణినా? కాన? పరిపుకాలము భవన్మాహాత్మ్యముల్ చిత్రముల్. ౯

ఆర్తరక్షామణి.

— వడ్డాది సుబ్బారాయుఁడుగారు —

మ. శ్రుతులున్ శాస్త్రములుం బురాణములు, దారుల్ మించినై మర్త్యసం
తతికిం జూపు హితోక్తులన్; వడిచి తన్మార్గంబులందున్, మను
ష్యత ధన్యం బొనరించుకొంట కుపదేశం బీయఁ గష్టాలకుం
బ్రతు కీవంతయు ధార వోసితివి; రామా! యార్తరక్షామణీ. ౨౬

మ. పదుగుంగుఱ్ఱఁడవై వసిష్ఠజనకుల్ వంపంగ, సైదోడు వెం
బడిరాఁ, గౌశికునల్పుజన్నమును గావం బోయి, మారీచునిన్
జడధిన్ వ్రాల్చి సుబాహుఁ గూల్చితివి, తన్మౌని ప్రసాదంబునం
బడయం గాంచి మహాస్త్రశస్త్రములు; రామా! యార్తరక్షామణీ. ౨౭

మ. పదధూళిన్ శిల భామ యయ్యెఁ; బ్రబలుల్ పైశాత్రశక్యంబు గా
నిది వి ల్లెక్కుచోఁ దునింగె; నృపులన్ వెన్నాడి మువ్వేడు మా
ర్లు దలల్ గొట్టినదిట్ట, నీయెదురఁ గే ల్మోడ్చెన్; జరిత్రంబు నీ
యది, చిత్రం బతిమానుషంబు గద; రామా! యార్తరక్షామణీ. ౨౮

మ. వనితం జంపిన, నగ్ని శూరతకు లోపం బంచు, దుశ్శీల శూ
ర్పణఖం బుచ్చితి చెక్కి ముక్కుసెవు; లుగ్రం దాటకన్, బ్రహ్మఘా
తిని గానన్, గురు నానతిం గెడపి, ఖ్యాతిం గాంచి "తా బాల్యమ
త్యనఘశ్లాఘ్యగుణాకరుండ" వని; రామా! యార్తరక్షామణీ. ౨౯

మ. తలదంష్ట్రాగర మంత పిడినఫణీంద్రంబుం బలెం, బుచ్ఛముం
దలిము ల్లూడ్చినమండ్రగబ్బవలె, హస్తంబందు బగ్గంపగో
డ్డలి గన్పట్టెడురాముఁ డొప్పె, విలుతోడం జేతఁ దత్తేజ మిం
వలనాఁ డధ్వమునందు నాఁచికొన; రామా! యార్తరక్షామణీ. ౩౦

మ. భవుఁ డేమేఁ దలవెట్టెనే నిజధనుర్భంగ ప్రసంగంబు, భా
ర్గవరాముండు మహాభిమానమున మార్గంబా దెసుర్చో నిన్నున్,
"శివశిష్యుండ" నటంచు, నందునకు నీచేఁ గాంచె నాతండు త
గ్గవమానంబును, గర్వభంగమును; రామా! యార్తరక్షామణీ. ౩౧

మ. పుసుకల్ పేఁచి భూమినుండి దివికిం బోఁ బన్నువెన్నిచ్చునం
దుసుకల్ చేసెను, వీఁక నెక్కిడిననీతూ పొందు, ద్వీపస్థులై

తినుదుర్ మర్త్యులఁ ద్రుళ్ళిప్రల్లదుల ద్రుంచింపన్ మఱొండుం, దమున్
మతుపన్ భార్గవుఁ, డబ్ధి, వేఁడ నిను ; రామా ! యార్తరక్షామణీ. ౩౨

శా. శైకం దూఱుట నీమచిత్తమునకుం గష్టంబుగాఁ దోఁచినన్,
లోకుల్ మానరు ; తల్లి కక్కసుగఁ దన్నుం గాంచుచోఁ, దొత్తువా
కాకర్ణించి, నిజేశు గోద్వతిచి, నీ కారణ్యవాసంబుఁ దా
నాకాంక్షించి వరంబుగాఁ బడసె ; రామా ! యార్తరక్షామణీ. ౩౩

మ. భవదీయానుజలక్ష్మణుండు, మును నీపాన్పైన పెన్పాఁపతే
నవతారం బనిపించె బుష్పని, యతం డాతండ్రిపైఁ, గైకపై,
హావిచే నగ్గియుఁ బోలె మండి వనవాసాజ్ఞాస్మృతిన్, పీఁకమై ;
నవినాభావము నీకు నాతనికి ; రామా ! యార్తరక్షామణీ. ౩౪

మ. మణిసింహాసన మెక్కు పాదములకుం బాటిల్లె శైలాధిరో
హణ ; మూనెన్ మఱిపాల్ జడల్ మకుటసూషార్హాంగకం ; బుత్తర
క్షణమం దాన దెఱుఁగ రెవ్వరు ; భవత్సాపిద్ధపట్టోత్సవం
బణఁగారెన్ క్షణదాంత మానరికి ; రామా ! యార్తరక్షామణీ. ౩౫

మ. నది దాఁటించె గుహుండు మున్; శబరి పండ్లం బెట్టెఁ దర్వాత ; న
ప్పిదపన్ భానుజతోడ నేస్తమును గల్పించెన్ హనూమంతుఁ; డె
య్యది యిమ్మోఁటికి సాటి రామ త్వదరణ్యావాసవృత్తంబులం ;
దది, య, ద్దయ్యది, భక్తిపూతములు ; రామా ! యార్తరక్షామణీ. ౩౬

మ. తలవాకింటి నెఱుఁగనట్టిసతి, కాంతారంబులన్ మెట్టఁగా
వలసెన్ ; చేర్వని పెగ్గడిల్లుచలి, నిల్వం బాటిలెం దచ్చరా
రులమధ్యంబున ; హా ! విధిం గడవనేరుం జాల ; రంతఃపురిన్
మలయం బుట్టినసీత కిట్టిగతి ; రామా ! యార్తరక్షామణీ. ౩౭

శా. ప్రాసాదోద్ఘము పర్ణశాల, పరివారం బుగ్రసత్వౌఘముల్,
ఘాసంబుం జౌరువాకుఁ బట్టఁబఱపుల్, కందాది రాజాన్న, మా
వాసంబుల్ వని, వల్కలంబులు జరీవస్త్రంబులున్ నీకుఁ గా,
హా ! సీతాయుతిఁ బుచ్చితెం డ్లిటులు ? రామా ! యార్తరక్షామణీ. ౩౮

శా. చేతం జాపము, మేన వల్కలములున్, శీర్షంబునందుం జడల్,
సీతాలక్ష్మణు లుండ ముందు వెనుకన్, జెల్లింపఁ బిత్రాజ్ఞ, దు
ర్జాతేహాగ్రమృగేంద్రకంటకభయస్థానాటవిన్, పీతకం
కాతంకస్థితి సంచరించితివి ; రామా ! యార్తరక్షామణీ. ౩౯

మ. నెలతాలం దనరారుకుట్టిమములన్ మెట్టంగఁ బన్పడ్డనీ
లలనారత్నము, నీవుఁ, దమ్ముఁడును, ముండ్లంగండ్లనేలీల వ
ర్తిలఁగాఁ జాలితి ? రేఁదలంచెదను “గూర్మిన్ బంధురన్ నేలతో
య్యాలి మీఁకిమ్మొనరించెఁగాన” నని; రామా ! యార్తరక్షామణీ. ౪౦

మ. అటవీసంచరణంబు, సత్యమును, వంశాచారమేమీఁకు; బా
నటగాఁ జంద్రమతీసతీమణి, హరిశ్చంద్రుండు లేఁగందుతో
నెటు కష్టంపడె ? యుష్మదస్త్రగురుఁ డీవృత్తాంతమాద్యంతమున్
బటువొఁ దెల్పను, బూనగ్రుచ్చినటు; రామా ! యార్తరక్షామణీ. ౪౧

మ. అకటా ! యార్వదివేల యీఁడున మహాయాగంబు గావించి, పు
త్రకులం బంక్తిరథుండుగాంచి, తుదకుం బ్రాణాలు నీమీఁదఁబె
ట్టుక “హా! రామ! యటంచు మైఁదొరఁగె”నందుర్; మేలెగా; మోక్షదా
యక మాతారకమంత్రమబ్బెఁ దుది; రామా ! యార్తరక్షామణీ. ౪౨

మ. కనినన్ నల్వురు సూనులన్ దశరథక్ష్మాభర్త, కట్టా ! భవ
జ్జనకుం డొందె నపుత్రసన్నిధి మృతిన్ శాపంబుచేఁ; బాపపుం
బని యేరైననెఱుంగమిం జలిపినం, బ్రాపింత్రు వా రాఫలం
బనఁ, దార్కాణగఁ దోఁచుఁ దన్మృగయ; రామా ! యార్తరక్షామణీ. ౪౩

మ. పదుమూఁడేఁడులు పుష్పపల్లవరణత్పైకాదికందర్పసం
పదకేకాస్పదమైనకాన, విలసద్భార్యాయుతిన్ బ్రహ్మచ
ర్యదశం గాలము పుచ్చుమానవుఁ డెవం డన్యుండు ప్రాయంబునన్ ?
మదినిన్నెంతు నధోక్షజుండనియె; రామా ! యార్తరక్షామణీ. ౪౪

మ. ఎలుఁగుంగోడ్డులొ, కోఁడముచ్చులొ, మఱింకేకోఁతులో, రావణుం
గెలువన్ సాయము లంకఁగల్గె; నడవిన్ నీవొంటిమై మానవా
దులఁ బద్నాలుగువేగురన్ రణమునన్ ద్రుంపన్ సమర్థుండవై;
తలపే యప్పని మర్త్యమాత్రునకు; రామా ! యార్తరక్షామణీ. ౪౫

మ. అడవిన్ బగ్గునమండుచుండ ననివార్యాత్యుగ్రత్వతాపానలం
బెడగా నూఁదనిఁబోడ, కాశరగణం బేతెంచిపైమూఁకెడున్;
మిండతల దండకఁ దత్స్వరూపమున ఖన్నిందంగఁ బోలున్; భయం
కర కొండే నటుమూఁగి ఘగ్గెదునె ? రామా ! యార్తరక్షామణీ ౪౬

శా. ద్యోవీథిన్ వడిరావణుండు గొనిపో, దుఃఖార్తయై సీత, తన్
గావం గూయిడ, దాయఁ దాఁకి, తెగి తెక్కల్, కూలి, వే చావనై
త్రోవం దోఁచు జటాయు నంత్యవిధి, పుత్త్రుండుం బలెంజల్పి; తా
హా! విశ్వైకకృతజ్ఞతానిధివి; రామా! యార్తరక్షామణీ. ౪౭

శా. ప్రారంభంబున సర్వకార్యముల భావ్యర్థంబు చూపట్టెడున్
జారూపింపఁగ; రావణాసురుఁడు గొంచుం బోయి యానాఁ డశో
కారామంబున భూమిజాత నిడినాఁ; డారామశోకంబు చ
ల్లార్పన్ వేయన సన్నిమిత్తమది; రామా! యార్తరక్షామణీ. ౪౮

మ. నరమాత్రోచితవర్తనంబులును గానన్ రాకపోవంచ నీ
చరితంబందును; మాయలేడి వెనుకం జాపంబుతోఁ బోవె? బం
గరుజింకుండునె? కొండగుండు లగలంగా నేడ్చితీ వాలికై;
యరయన్ నీవొక మాయమానిసివి; రామా! యార్తరక్షామణీ. ౪౯

శా. భావంబుం బరికింతుగాని, మఱి పైపై వేవి నీవారయం
బో; వాబోయత, గాన నెంగిలిఫలంబుల్ వెట్టఁగా నాఁడు, మే
లౌ విందుం బలె నారగించితవి, యాప్యాయంబుగా; నిన్ను సం
భావింపం దగు కాన్త భక్తిసుమ; రామా! యార్తరక్షామణీ. ౫౦

శా. కేయూరాదివిభూషణంబులను సుగ్రీవుండు దో తేర, సీ
తా యోషామణివౌనొ కావొ యని నీతమ్ముం బరీక్షింపు మం;
టా యాలోచన దోఁచులోపలను నీ దౌచూపు బాష్పాకులం
బాయెం; బోలిచె నూపురాలతఁడు; రామా! యార్తరక్షామణీ. ౫౧

మ. ప్రియజాయావిరహంబు, కాంతమృతిఁ బ్రాపింపంగ నెట్లైనియున్
సయిఁపన్ వచ్చునుగాని, శత్రుకృతమైనం దుస్సహం; బందునన్
జయశీలుండగు నిన్నుబోఁటి, కదినిచ్చల్ అంపపుంగోఁతె; యౌ
న్నయినం దాన జనించు వేదనలు; రామా! యార్తరక్షామణీ. ౫౨

నిఘంటుచరిత్రము.

శ్రీమాన్ మేడేపల్లి వేంకటరమణాచార్యులుగారు, విజయనగరము.

సంస్కృతభాషలో మిక్కిలి ప్రాచీనమైనదియు నిప్పటికిని వాడుకలో నున్నదియు నగునిఘంటువు వైదికనిఘంటువు. దానికి యాస్కుఁ డనునొకమహర్షి యొకవ్యాఖ్యానమును రచించెను. వేదములయందుఁ బ్రయోగింపఁబడిన సకలసుబంతపదములు తిజన్తపదములు దానియందుఁ బూర్ణముగా సంగ్రహింపఁబడినవి. ప్రాయికముగా నీనిరుక్తమువంటి మఱికొన్ని గ్రంథములు పూర్వకాలమం దుండవచ్చును. కాని యవి యన్నియు నిటీవల నంతరించినవి. ఈ నిరుక్తమందుఁ గర్తృకర్మక్రియలు లేకుండ వేదశబ్దము లన్నియు గుంపులుగుంపులుగా నొకచోటఁ జేర్పఁబడినవి. ఇది యయిదధ్యాయములుగా విభజింపఁబడి యున్నది. వానిలో మొదటిమూఁడధ్యాయములలోను నామవాచకములకుఁ దిజన్తములకుఁ బర్యాయపదగుచ్ఛము లేర్పడియున్నవి. ప్రకరణసందర్భమునుబట్టి యర్థనిర్ధారణముఁ జేయఁదగిన నిష్పన్నశబ్దములపట్టికలు కలవు. పంచమాధ్యాయమందు నానావిధదేవతల నామము లున్నవి. ఈగ్రంథమును రచించినవాఁ డెవ్వఁడో యెవనికిఁ దెలియదు. యాస్కుఁ డీనిరుక్తమును వ్యాఖ్యానమును వ్రాయుకాలమునకే యీవైదికనిఘంటువు వ్యవహారములో నున్నది. వేదాధ్యయనము నారంభించినవారు దీనిని వాచోవిధేయముగాఁ జేసికొనుటకు వల్లించుచుండిరి. అందువలన దీని కామ్నాయ మని పేరు కలిగినది. "సమామ్నాయ స్సమామ్నాతః సవ్యాఖ్యాతవ్యః। తమిమం సమామ్నాయం నిఘంటవ ఇత్యాచక్షతే (నిరు 1. 1. 1) సాక్షాత్కృత ధర్మాణః ఋషయో బభూవుస్తేఽసాక్షాత్కృత ధర్మస్య ఉపదేశేన మంత్రాన్సంప్రాహు రుపదేశాయ। గ్లాయంతోఽవరే బిల్మగ్రహణాయ ఇమం గ్రంథం సమామ్నాయిషు వేదంచ వేదాంగానిచ (నిరు. 1-6-5) బిల్మం భిల్మం భాషణమితి నైరుక్తాః (పాణినిచే నిరస్తులైన యనేకవైయాకరణులను యాస్కుఁడు తనగ్రంథమందుఁ జెప్పినను పాణిని పేరెత్తకపోవుటచే యాస్కుఁడు పాణినికంటెఁ బ్రాచీనుఁడని తలంపఁబడుచున్నాఁడు. పాణిని యాస్కశబ్దసిద్ధివిషయమై తన అష్టాధ్యాయిలో "యస్కాదిభ్యోగోత్రే" 11-4-65) అని వ్రాసియుండుటచేఁ బాణిని యాస్కుని

మేఘ మెత్తింగియున్నట్లు కానుపించుచున్నది. వైదికనిఘంటువునకు యాస్కుని నిరుక్త మొక్కగచ్ఛ వ్యాఖ్యానము. వేదవాఙ్మయమందుఁ బ్రయోగింపఁబడిన శబ్దముల యర్థములను దెలియఁజేయుట దీని ప్రయోజనము. ఇది వ్యాఖ్యానమే కాదు ఇందులో శబ్దవ్యుత్పత్తులను గుఱించియు దేవతలను గుఱించియుఁ జర్చలు మెండుగా నున్నవి. ఎట్లన; తత్కో వృత్రః । మేఘ ఇతి నైరుక్తాః । త్వాష్ట్రోఽసుర ఇత్యైతిహాసికాః (నిరు 2-6-2) ఋగ్వేదమందు వృత్రశబ్దమునకు మేఘమర్థము "వృణోతే రాచ్ఛాదనార్థాత్ - ఆచ్ఛాదయతి హ్యాసౌకృత్స్నం నభః-"ఇదిగాక లౌకికసంస్కృతమందు వాడుక చేయఁబడు పర్వతపర్యాయములయిన "అద్రి గ్రావా గోత్ర అశ్మా పర్వత గిరి ఉపల మొదలగు శబ్దము లన్నియు ఋగ్వేదమందు మేఘపరములు. వృత్రునిచేఁ జెఱలో నుంపఁబడిన గోవులను నింద్రుఁడు వానిని జంపి విడిపించె నని ఋగ్వేదములో ననేకఋక్కులలోఁ జెప్పఁబడి యున్నది. ఎట్లనఁగా—"ఇంద్రో వృత్ర మవృణోచ్ఛర్ధనీతిః ప్రమాయినా మభినాద్వర్పణీతిః । అహన్వ్యంసముశధగ్వనేష్వావిర్ధేనా అకృణోద్రామ్యాణాం (3-34-3) వృత్రాయ వజ్ర మీశానః కియేధాః (1-4-29-27) అహన్వృత్రం వృత్రతరం వ్యంస మింద్రో వజ్రేణ మహతా వధేన। స్కంధాంసీవ కులిశేనావివృక్ణా హిశ్శయత ఉపపృక్పృథివ్యాః" ఇట్టి ఋగ్వేదగాథలు భాగవతాదిపురాణములయందు లౌకికరీతికథలుగాఁ గాలక్రమమున మాఱినవి.

ఈ నిరుక్తము ద్వాదశాధ్యాయములుగా విభజింపఁబడి యున్నది. ప్రత్యధ్యాయమునకు మూఁడు మొదలుకొని యేడుపాదములవఱకుఁ గలవు. దీనికి రెండుపరిశిష్టాధ్యాయము లున్నవి. వానిలో మొదటిదానికి దుర్గాచార్యుఁడొక వ్యాఖ్యానమును వ్రాసెను. అవి రెండును నిరుక్తమునకుఁ గొన నున్నవి. అవి యంత ప్రమాణములు కా వని కొందఱాచార్యు లభిప్రాయపడుచున్నారు. పూర్వోక్తమైన ద్వాదశాధ్యాయములు మూఁడు కాండములుగా విభజింపఁబడినవి. 1. నైఘంటుకకాండము-నిఘంటువుయొక్క మొదటి మూఁడధ్యాయములతో సరిగానున్నది. 4, 5, 6 అధ్యాయములు నైగమకాండము. ఇది నిఘంటువుయొక్క నాల్గవయధ్యాయమునకు సరిగా నుండును. 7, 8, 9, 10, 11, 12 అధ్యాయములతో నైగమకాండము సరిగా నున్నది. ప్రథమాధ్యాయమందు, పదములు, నామములు, ఆఖ్యాతములు, ఉపసర్గలు నని వర్గీకరణము చేయఁ

బడినది. ప్రతిశబ్దము వ్యుత్పన్నమా యవ్యుత్పన్నమా? ప్రతిశబ్దమునకు వ్యుత్పత్తిఁ జెప్పుట శక్య మగునా కాదా? అది యవసరమా యనవసరమా యను విచారణము, నుపసర్గ నిపాతలను గుఱించి విమర్శయు వేదమంత్రముల కర్థ మున్నదా లేదా యను విచారణముఁ జేయఁబడినది.

ఇచ్చట వేదమును గుఱించి కొంచెము ప్రశంసించుట యస్థానము కాదని నాయభిప్రాయము.

వేద మనఁగా నెద్ది? దానికి విషయసంబంధప్రయోజనంబు లెవ్వి? అధికారి యెవ్వఁడు? అను ప్రశ్నముల కుత్తరము లిట్లు చెప్పఁబడుచున్నవి. లోకములో మనుజులు తమకు మేలుఁ గలిగించుకొనుటకుఁ గీడుఁ దొలఁగించుకొనుటకు నుపయోగించు నలౌకికోపాయము నేగ్రంథము బోధించునో దానికి వేద మని పేరు ఇచట నలౌకిక మనువిశేషణమువలన నిది ప్రత్యక్షానుమానములకంటె వేఱైన దని తెలియఁబడుచున్నది. అనుదిన మనుభూయమానము లగు స్రక్చందనవనితాదు లిష్టప్రాప్తిహేతువు లనియు నౌషధసేవాదిక మనిష్టనివారణహేతు వనియు నెల్లవారికిఁ దెలిసినవిషయమే. తానొకవిషయము ననుభవింపఁగాఁ దనకుఁ గలుగు నానందము మఱియొకపురుషుఁ డావిషయమునే యనుభవింపఁగా వానికిఁ గూడ నట్టియానందము కలిగియుండవచ్చు నని తా నూహించుకొనుట యనుమానముచే సిద్ధించుచున్నది. ఇట్లైనచో రాఁబోవుజన్మమందుఁ గలుగుసుఖదుఃఖాదులు కూడ ననుమానముచేఁ దెలియఁబడు నని పలికెద వేమో; అట్లుకాదు. ఆవిశేషములు మన కీజన్మమందుఁ దెలియవు. జ్యోతిష్టోమాదికర్మ లిష్టప్రాప్తిహేతువు లనియుఁ, గలంజభక్షణత్యాగ మనిష్టపరిహారహేతు వనియుఁ దెలుపఁబడు నీయర్థము నెంతగొప్ప తార్కికుఁడైనను వేదవ్యతిరిక్తానుమానసహస్రములచే నైనఁ దెలిసికొనుటకు సమర్థుఁడు కాఁడు. కావున నట్టియలౌకికోపాయమును బోధించునదియే వేద మని వేదమునకు లక్షణముఁ జెప్పినచో సమంజసముగా నుండును.

"ప్రత్యక్షేణానుమిత్యా వా యస్తూపాయో న బుధ్యతే
ఏతం విదంతి వేదేన తస్మాద్వేదస్య వేదతా"

(ప్రత్యక్షప్రమాణముచేఁ గాని యనుమానప్రమాణముచేఁ గాని యేయుపాయము తెలియఁబడదో యాయుపాయమును దీనిచే మనుజు లెఱుంగుచున్నారు గావున దీనికి వేద మని పేరు) అట్టియుపాయమే వేదమునకు

విషయము. దానిని దెలియఁజేయుటయే దీనికిఁ బ్రయోజనము. ఆయుపాయమునుఁ దెలిసికొనఁగోరువాఁ డధికారి. అయ్యధికారితో నుపకార్యోపకారక భావము సంబంధము. (అధికారి యుపకరింపఁబడువాఁడు. ఉపాయ ముపకరించునది.) నా కెల్లపుడు మే లగుచు గాక, కీడు తొలఁగును గాక! అనియే ప్రతిమనుష్యునికి లోకములోఁ గోరిక పొడముచుండుట వలన ద్విజులే గాక ద్విజేతరు లగుస్త్రీశూద్రాదులందఱుఁ గూడ వేదమునం దధికారము కలవారు కావలసివచ్చును. కాని స్త్రీశూద్రులకుఁ బూర్వోక్త మగులౌకికోపాయమునుఁ దెలిసికొనుట కభిలాష యున్నను హేత్వంతరముచే వారికి వేదమునం దధికారము నిషేధింపఁబడినది. ఉపనయన మైనవానికే వేదాధికారము కల దని చెప్పిన శాస్త్ర ముపనయనార్హత లేని స్త్రీశూద్రులకు వేదాధ్యయన మనిష్టావహ మని బోధించుచున్నది. అట్టి నమైన నిష్టప్రాపకము ననిష్టనిరాసకము నగు నయ్యలౌకికోపాయము స్త్రీశూద్రు లెఱుఁగుట యెట్లు? దానిమూలముగా వారు తరించుట యెట్లు సంభవించు నని యడిగినచోఁ బురాణాదులనుఁ జదువుకొని వారు తరించెదరు. కావుననే "స్త్రీ శూద్ర ద్విజబంధూనాం త్రయీ నశ్రుతిగోచరా ఇతి భారత మాఖ్యానం మునినా కృపయా కృతం" (స్త్రీలు, శూద్రులు, బ్రాహ్మణాధములు, వేదమును వినఁగూడదు. కావున వారియందు దయగలవాఁడై శ్రీ వేదవ్యాసమహర్షి భారతాఖ్యానమును రచించెను.) కాఁబట్టి యుపనయనాధికారము గల త్రైవర్ణికులకే (బ్రాహ్మణక్షత్త్రియవైశ్యులకే) వేదమునం దధికారము, అలౌకికోపాయమును బోధించునది గావున వేదముయొక్క ప్రామాణ్యము స్వతస్సిద్ధము. పౌరుషేయవాక్యము బోధక మైనను బురుషునియం దుండు భ్రమ విప్రలంభాదిదోషములవలనఁ బ్రవర్తించునని యూహింపఁబడియుండుటచే నాదోషములను నివారించుట కది మూలప్రమాణసాపేక్షమై యుండును. వేద మట్లు కాదు, అది నిత్యము గావునఁ గర్తృదోషశంక దానియం దుదయింపదు. పూర్వమీమాంసాసూత్రకర్త యగు జైమిని యీయంశము నిట్లు చెప్పెను. "ఔత్పత్తికస్తు శబ్దస్యార్థేన సంబంధ స్తస్యజ్ఞాన ముపదేశః। అవ్యతిరేకశ్చార్థేఽనుపలబ్ధే తత్ప్రమాణం బాదరాయణస్యానపేక్షత్వాత్ (1 అ- 1 పా. 5 సూ) కాని ఋచస్సామాని జజ్ఞిరే ఛన్దాగ్ంసి జజ్ఞిరే తస్మాత్ యజు స్తస్మా దజాయత" పు-సూ. అనియును, అస్య మహతో భూతస్య నిశ్వసితం యదృగ్వేదో యజుర్వేద స్సామవేదః"

అనియు శ్రుతులే యీవేద మీశ్వరునివలన నుత్పన్నమైన దని చెప్పుచుండుట వలన నిదియుఁ గాళిదాసాదికృతకావ్యములవలెనే పౌరుషేయమే. అందుచే తనే బాదరాయణుఁడు "శాస్త్రయోనిత్వాత్" అనుసూత్రముచే వేద మీశ్వరకర్తృక మని నుడివెను." అని పలికెదవేమో దీనికి సమాధానమును జెప్పెద వినుము. "వాచా విరూపనిత్యయా" "అనాదినిధనా నిత్యా వా గుత్సృష్టా స్వయంభువా" ఇత్యాది శ్రుతిస్మృతులే వేదము నిత్య మని చెప్పుచున్నవి. వేదవ్యాసుఁడు దేవతాధికరణమందు "అత ఏవ చ నిత్యత్వమ్" (1. అ. 3-29 సూ) అనుసూత్రముచే వేదనిత్యత్వమును సమర్థించియున్నాఁడు. "యజ్ఞేన వాచః పదవీయ మాయన్ తా మన్వవిందన్ ఋషిషు ప్రవిష్టాం" అను మంత్రవర్ణ మిందుకుఁ బ్రమాణము. "యుగాన్తే న్తర్హితాన్వేదాన్ సేతిహాసా న్మహర్షయః। లేభిరే తపసా పూర్వ మనుజ్ఞాతా స్స్వయంభువా" అని భారతవచనము. అట్లైనచో బాదరాయణుఁడు శాస్త్రయోనిత్వాధికరణమందు వేదము పరమేశ్వరకర్తృక మనియు దేవతాధికరణమందు నిత్య మనియు నపౌరుషేయ మనియుఁ జెప్పుట పరస్పరవిరుద్ధముగాఁ గానవచ్చుచున్నదే యనఁగాఁ జెప్పుచున్నాఁడు. ఇచట నిత్యత్వము వ్యావహారిక మని యెఱుంగవలయును. సృష్టికిఁ దరువాతఁ బ్రళయమునకు ముందు వర్తించు కాలమునకు వ్యవహారకాల మని పేరు అట్టికాలమం దీవేదము పుట్టినట్లు నశించినట్లు కానరాదు. కాళిదాసాదికవివిరచితకావ్యములకువలె నీవేదమున కొక గ్రంథకర్త యున్నట్లు తెలియఁబడదు గావునఁ గాలాకాశాదు లెట్లు నిత్యములో యట్లె యీవేదముకూడ నిత్యము. ఆది సృష్టియం దీవేదముకూడఁ గాలాకాశాదులవలెఁ బరబ్రహ్మమునుండి పుట్టిన దని వేదప్రామాణ్యమువలననే తెలియవచ్చుచున్నది. కాఁబట్టి విషయభేదమువలనఁ బరస్పరవిరోధము లేదు. పరబ్రహ్మనిర్దోష మైనదగుటవలన వేదమునకు వక్తృదోషము లేదు. కావునదాని ప్రామాణ్యము స్వతస్సిద్ధము.

వేదముయొక్క యపౌరుషేయత్వసమర్థనము.

జైమినిమీమాంసాశాస్త్రప్రథమపాదమందు వేదాపౌరుషేయత్వము నిట్లు సమర్థించుచున్నాఁడు.

"వేదాంశ్చైకే సన్నికర్షం పురుషాఖ్యాః (1-1-27) చోదనయే లక్షణముగాఁ గలయర్థము ధర్మ మని చెప్పఁబడెను. ఏలయన శబ్దమునకుఁ గలసం

బంధము పురుషకృతము కాదు." అని పలికితివేని దీనిపై నాక్షేపముఁ జెప్పెద వినుము. చోదనలు పౌరుషేయములు, కొలఁది కాలముక్రిందట నీవేదములు రచింపఁబడినవి. వేదములనఁగాఁ జోదనాసమూహములే కదా? వేదములు పౌరుషేయములైనపుడు చోదనలు కూడఁ బౌరుషేయములు కావలయును." అని కొందఱు తలంచుచున్నారు. ఏలయన; కాఠకమనియు, కాలాపకమనియు, పైప్పలాదమనియుఁ బురుషనామధేయములచేఁ గొన్ని వేదశాఖలు వ్యవహరింపఁబడుచున్నవి. ఈ వేదశాఖలకాపురుషులతో సంబంధము లేనిచో నట్టివ్యవహారము సంభవింపదు. పిప్పలాదుఁడు ముద్గలుఁడు మొదలగువారా వేదభాగములను దమశిష్యులకుఁ బలుమా ఱుపదేశించుటచే నట్టిపేరులు వానికిఁ గలిగిన వని చెప్పుట యుపపన్నమని యందువా? అది సరికాదు- విశేషణ మసాధారణమైయుండవలయును. కర్త యొక్కఁడే, వానియొద్ద ననేకులు నేర్చుకొనియుందురు. కావున నెవ్వరికిఁ దెలియకపోయినను జోదనలకెవ్వఁడో యొకకర్త యుండఁబోలును. అందుచేఁ జోదన లక్షణముగాఁగల యర్థము ధర్మమని చెప్పుట ప్రమాణము కాదు.

అనిత్యదర్శనాచ్చ (1-1-28)

'బబరః ప్రావాహణి రకామయత, కుసురువిందః ఔద్దాలకి రకామయత', ఇత్యాదివాక్యములలో జననమరణములు గల ఉద్దాలకపుత్త్రుఁడు మొదలగువారు పేర్కొనఁబడియుండుటచే నీరికంటెఁ బూర్వ మీవేదము లేనట్లు స్పష్టమగుచున్నది. అందుచే నిది యనిత్యము.

సిద్ధాంతము.

ఆఖ్యా ప్రవచనాత్ (1-1-30)

కఠుఁ డనువానిచే నీగ్రంథభాగము రచింపఁబడెను, కావున, దీనికి కాఠకమని పేరు కలిగిన దని పూర్వపక్షములోఁ జెప్పఁబడెను. అది సరిగాదు. ఈశాఖను కఠుఁ డసాధారణమగు ప్రవచనముఁ జేయుచుండుటచే దీని కాపేరు కలిగినది. వైశంపాయనుఁడు సర్వశాఖల నధ్యయనముఁ జేసెననియు, కఠుఁ డొక్కయీశాఖనే యధ్యయనముఁ జేసెననియు స్మృతులలో చెప్పఁబడియున్నది. ఆకఠుఁ డనేకశాఖల నభ్యసించినవారిసన్నిధిలో నీయొక్క శాఖనే చిరకాలము నేర్చుకొని ప్రవచనము చేసియుండుటచే దీనికిట్టివిశేషణము కలుగుట యుపపన్నమే.

పరంతు శ్రుతిసామాన్యమాత్రమ్ (1-1-31)

ప్రవాహణి యనుదానికి సమాధానము చెప్పఁబడుచున్నది. ప్రవాహణుఁ డనునొకపురుషుఁ డున్నయెడల వానియపత్యము ప్రావాహణి యని సిద్ధించును. ఆపేరుగల పురుషుఁడే లేఁడు. "ప్ర" అనుదానికిఁ బ్రకర్షమనియర్థము. "వహ్" ధాతువునకు "పొందించుట" అనియర్థము. హెచ్చుగా మోయువాఁడని దీనిసముదాయార్థము. ఇకారము "మారుతి, రావణి"ఇత్యాద్యపత్యార్థమందు సిద్ధించిన ట్లిచటఁ గ్రియకుఁ గర్త్రర్థమందు సిద్ధించినది. కావున నెవఁడు విస్తారముగా మోయువాఁడో వాఁడు ప్రావాహణి యనంబడును. బబర యనునది యనుకరణశబ్దము. అందువలన నెద్ది నిత్య మగు నర్థమో దానినే యీబబరప్రవాహణిశబ్దములు తెలుపుచున్నవి.

కృతేవా వినియోగస్యా త్కర్మణ స్సంబంధాత్ (1-1-32)

ఈవేదము వెఱ్ఱివానిమాటవంటిది కాదని మన మెట్లు తలంపఁగలము, ఏమనఁగా—"వనస్పతయ స్సత్రమాసత" (వృక్షములు సత్రయాగము నొనర్చెను) "సర్పాస్సత్రమాసత" (సర్పములు సత్రయాగమును జేసెను.) "జరద్గవో గాయతి మత్తకాని" (ముసలియెద్దు పాటలు పాడుచున్నది) ఇది యంతయు ననుపపన్నముగా నున్నట్లు తోఁచుచున్నది. అను పూర్వపక్షము రాఁగా సమాధానము. ఇది యనుపపన్న మైనయెడల "అగ్నిహోత్రం జుహుయాత్స్వర్గకామః" అనువాక్యములు కూడ ననుపపన్నములు కావలసివచ్చును. "వనస్పతయ స్సత్ర మాసత" ఇత్యాదివాక్యము లనుపపన్నములు కావు. ఇవి సత్రయాగమును స్తుతించువాక్యములు. అచేతనము లగువృక్షములే సత్రయాగ మొనరించినపుడు విద్వాంసు లగు బ్రాహ్మణులు దీని ననుష్ఠింపవలయు నని చెప్పెడిదేమి ? ఇట్లు వేదభాష్యకర్త యగు విద్యారణ్యుఁడు ఋగ్వేదభాష్యోపోద్ఘాతమం దీవేదమునుగుఱించి నానావిధపూర్వపక్షములనుజేసి వానికి విపులముగా సమాధానములను జెప్పెను. వాని నన్నింటి నిచట వ్రాసినచో గ్రంథవిస్తర మగు నని విరమించితిని.

నిఘంటుశబ్దవ్యుత్పత్తి.

"తే నిగన్తవ ఏవ సంతో నిగమనా న్నిఘణ్టవ ఉచ్యంత ఇ త్యౌపమన్యవః"

ఉదాహృతా స్సమామ్నాతా నిర్వచనప్రసంగతో నిరుచ్యంతే । యద్వా తే సమామ్నాతా గవాదయ స్తవ తే మంత్రార్థ నిగమయిత్రిత్వా న్నిగన్తవ

స్సన్తో నిగమనా ద్ధేతో ర్నిఘణ్టవ ఉచ్యన్త ఇ త్యౌపమన్యవః । ఇ త్యేవ మర్థం నిగమయిత్వృత్వా న్నిగన్తవ ఏ తే సమ్పన్నాః సన్తో ఽతిపరోక్షవృత్తినా శబ్దేన గకారస్థానే ఘకారం కృత్వా తకారస్థానే చ టకారం కృత్వా వర్ణ వ్యాపత్త్యాదిలక్షణమ్ అథాప్యాది విపర్యయ ఇత్యేవ మాది తదేతత్పరోక్షాతి పరోక్షవృత్తిషు యథాసంభవం ద్రష్టవ్యమ్ । త్రివిధాహి శబ్దవ్యవస్థా । ప్రత్యక్షవృత్తయః పరోక్షవృత్తయః అతిపరోక్షవృత్తయశ్చ । తత్రోక్తక్రియాః ప్రత్యక్షవృత్తయః । అంతర్లీనక్రియాః పరోక్షవృత్తయః । అతిపరోక్షవృత్తిషు శబ్దేషు నిర్వచనాభ్యుపాయః తస్మా త్పరోక్షవృత్తితా మాపాద్య ప్రత్యక్షవృత్తినా శబ్దేన నిర్వక్తవ్యాః । తద్యథా నిఘంటవ ఇ త్యతిపరోక్షవృత్తిః । నిగంతవ ఇతి పరోక్షవృత్తిః । నిగమయితార ఇతి ప్రత్యక్షవృత్తిః । యస్మా న్నిగమయితార ఏతే నిగంతవ ఇతి నిఘంటవ ఇ త్యుచ్యంతే। ఉక్తంచ। వర్ణాగమో వర్ణవిపర్యయశ్చ ద్వౌచాపరౌ వర్ణవికారనాశౌ । ధాతో స్తదర్థాతిశయేన యోగ స్తదుచ్యతే పంచవిధం నిరుక్తమ్ ।" వక్ష్యతి చా య మపి వర్ణ విపర్యయ వర్ణ వ్యాపత్తిలక్షణమ్ తఏ తే నిగంతవః సంతో నిఘంటవ ఉచ్యన్తే ఇత్యేవ మతిపరోక్షవృత్తయో నిర్వక్తవ్యాః । ప్రాయేణ చోణాదిషు పరోక్ష వృత్తయ శ్శబ్దా శ్చింత్యంతే । తత్ర తేషాం లక్షణ ముపేక్షితవ్యమ్। యేషా మపి లక్షణం నాస్తి । తేషా మపి తత్ర కల్ప్యమ్ । అపరిసమాప్తా హ్యుణాదయ ఇతి లక్షణవిదః ప్రతిజానతే । సర్వథా పి లక్షణాసంభవే పృషోదరాది పాఠసిద్ధిరేవ ద్రష్టవ్యా । తత్రహి యథాధ్యయనమేవ శబ్దా స్సాధీయసో భవంతి । అభివ్యాహారానభిభూతా యేతి హి లక్షణవిదో మన్యంతే । ఇత్యౌపమన్యవ ఆచార్యో మన్యతే ఇతి వాక్యశేషః । ఉపరతమన్యు రుపమన్యుః । తస్యాపత్య మౌపమన్యవః । కీర్తిప్రథనార్థ మౌపమన్యవగ్రహణం ।

అపి వాహననాదేవ స్యు స్సమాహృతా భవంతి। అపి చైవం యథోక్తం। అపిచైవ మన్యథా నిఘంటవ స్స్యుః । కథమితి । ఆహననాదేవ । ననిగమనా దిత్యభిప్రాయః । విద్యమాన మపి నిగమన మవివక్షిత మేతస్మి న్పక్షే । అనేక క్రియాయోగేపి హింసతికాంశ్చిదేవ క్రియా మంగీకృత్య నామధేయప్రతిలంభో భవతి । కిమేతే వ్వాహతమితి । ఉచ్యతే । సమాహతా భవంతి । సమః స్థానే నీత్యేష వియుక్తః । దర్శయిష్యతి చా య ముపసర్గవ్యత్యయం నిరి త్యేష సమి త్యేతస్య ఇతి । అథ అవిద్యమాన ఏ వాఖ్యాప్యాతో మర్యాదార్థ ప్రకాశ

ఆంధ్ర సాహిత్యపరిషద్వార్షికసభావృత్తాంతము.

ప్రజోత్పత్తి, అంగీరస సంవత్సరముల వార్షికసభ 1933 సంవత్సరము ఏప్రిల్ నెల ది 15-16 తేదులలో రాజమహేంద్రవరమున, ఇన్నీసుపేట-బాబ్జీసినిమాహాలులో జరిగినది. ఆసభకు విద్యాధికులుఁ, బండితులు, భాషాభిమానులు, న్యాయవాదులు, నుపాధ్యాయులు, నున్నతోద్యోగులు, నధికారులు మొదలగువారలు స్త్రీపురుషు లనేకులు విచ్చేసిరి. ఇతరగ్రామముల నుండియుఁ బలువురు భాషాభిమానులుఁ బండితులును దయచేసిరి. వారిలోఁ గొందఱ నామములీక్రిందఁ జూపఁబడుచున్నవి.

రాజమహేంద్రవరపౌరులు.

మ॥రా॥శ్రీ ఆంధ్రభీష్మ న్యాపతి సుబ్బారావుపంతులుగారు, బి. ఏ., బి. ఎల్.
,, న్యాపతి బలరామదాసుపంతులుగారు, బి.ఏ., బి.ఎల్. డిస్ట్రిక్టుజడ్జి.
,, వేపా పూర్ణయ్యపంతులుగారు, బి. ఏ., బి. ఎల్. సబుజడ్జి.
,, పి. వి. గోవిందరావునాయఁడుగారు, బి. ఏ., బి. ఎల్. ఛైర్మన్.
,, కనుపర్తి శ్రీరాములుగారు.
,, డాక్టరు. పాలకోడేటి గురుమూర్తిగారు.
,, చింతా దీక్షితులుగారు, బి. ఏ., ఎల్. టి.
,, ఎఱ్ఱగుంట్ల సుబ్బారావుగారు, బి. ఏ.
,, వెన్నేటి రామచంద్రరావుగారు, బి. ఏ., బి. యల్.
,, వడ్డాది అప్పారావుగారు, బి. ఏ., బి. ఎల్.
,, తాళ్లూరి విజయరామయ్యగారు, బి. ఏ. బి. ఎల్.
,, నిడమర్తి జలదుర్గాప్రసాదరావుగారు.
,, కాడూరి లక్ష్మీనరసింహారావుపంతులుగారు.
,, చంద్రాభట్ల రామమూర్తిగారు.
,, నాళం కృష్ణారావుగారు.
,, బూరెల నారాయణమూర్తిగారు, బి. ఏ., బి. ఎల్.
,, ఉభయభాషాప్రవీణ- రావూరు వేంకటసుబ్బమ్మగారు.
,, ,, కందర్పలక్ష్మీకాంతముగారు.
అతుల [illegible]మగారు.

,, సౌభాగ్యమ్మగారు.
,, తెలికిచెర్ల రంగనాయకమ్మగారు, బి. ఏ, ఎల్. టి.

ఇతరగ్రామములవారు.

,, మల్లాది సూర్యనారాయణశాస్త్రులుగారు, విశాఖపట్టనము.
,, శ్రీపాద సుబ్రహ్మణ్యశాస్త్రిగారు, రాయవరము.
,, అల్లమరాజు రంగశాయికవిగారు, పిఠాపురము.
,, పెద్దింటి తిరువేంగళాచార్యులుగారు, గుంటూరు.
,, డాక్టర్. యస్. కృష్ణస్వామిఅయ్యంగార్, ఎం. ఏ., చెన్నపురి.
,, కేశవరపు కామరాజుగారు, పెద్దాపురము.
,, చక్రావధానుల మాణిక్యశర్మగారు, ముత్యాలపల్లి.
,, సునర్ల శేషాద్రిశాస్త్రిగారు, చామర్లకోట.
,, కల్లూరి రామచంద్రమూర్తిగారు, బి. ఏ. కొవ్వూరు.
,, కొల్లూరి సుబ్బారావుగారు, పిఠాపురము.
,, సూరవరపు పురుషోత్తమశాస్త్రిగారు, కాకినాడ.
,, బొడ్డు బాపిరాజుగారు, ఏలూరు.
,, రుద్రరాజు నరసింహరాజుగారు, పోడూరు.
,, వావిలాల గోపాలకృష్ణయ్యగారు, చీరాల.
,, నడింపల్లి జగన్నాథరావుగారు, నర్సారావుపేట.
,, కుందూరి ఈశ్వరదత్తుగారు, బి. ఏ, కాకినాడ.
,, కాశీభట్ట సుబ్బయ్యశాస్త్రిగారు, కాకినాడ.
,, పెండ్యాల వేంకటసుబ్రహ్మణ్యశాస్త్రిగారు, పిఠాపురము.
,, సూరుకుచ్చి కృష్ణమూర్తిగారు, ఏలూరు.
,, పేర్వెల నరసింహముగారు, పిఠాపురము.
,, ఉమర్ ఆలీషాకవిగారు, పిఠాపురము.
,, మొక్కపాటి నరసింహశాస్త్రిగారు.
,, పిలకా గణపతిగారు.
,, తల్లావఝుల శివశంకరశాస్త్రిగారు

ది 15 తేది శనివారము ఉదయమున బ్ర॥ చిలకమర్తి లక్ష్మీనరసింహము గారి యుపనిషద్వాక్యములతో సభ ప్రారంభింపబడినది. బ్ర॥ మద్దాలి వేంకటా

చలమువంతులు బి. ఏ., బి. యల్. గారి కుమారుఁడు సంస్కృతధ్యాన శ్లోకములు చదివినపిమ్మట ఆహ్వానసంఘాధ్యక్షులు కార్యగౌరవమున గ్రామాంతరమున కేగియుండుటచే వారువ్రాసినజాబును స్వాగతోపన్యాసమును బ్ర॥ రాళ్లబండి సుబ్బారావుఎం.ఏ. గారు చదివిరి. జయంతి రామయ్యపంతులు బి.ఏ., బి.ఎల్. గారు, బుఱ్ఱా శేషగిరిరావుపంతులు ఎం.ఏ. గారు శతావధాని చెళ్లపిళ్ల వేంకటశాస్త్రిగారును, కొంత సభాధ్యక్షులగు సూక్తిసుధానిధి వడ్డాది సుబ్బరాయఁడు గారి గుణగణము ప్రశంసించిన యనంతరము వా రగ్రాసనము నధిరోహించి కొంతముచ్చటించి వృద్ధులగుటచేఁ దమ యధ్యక్షోపన్యాసమును, ఆహ్వానసంఘకార్యదర్శులలో నొకరగు బ్ర॥ మద్దాలి వేంకటాచలపతిపంతులు బి. ఏ. బి. ఎల్. గారిచేఁ జదివించిరి. అనంతరము శ్రీమాన్ మేడేపల్లి వేంకటరమణాచార్యులుగారు (విజయనగరము) నిఘంటుచరిత్రము బ్ర॥ కోరాడ రామకృష్ణయ్య ఎం.ఏ. గారు (చెన్నపురి) ఆంధ్రభాష, వర్తమానార్థకచువర్ణకము- జటావల్లభ పురుషోత్తముగారు బి. ఏ. (కొవ్వూరు,) ఆంగ్లమునుండి యాంధ్రమింకను గ్రహింపవలసిన విషయము బ్ర॥ కాశీభట్ట కృష్ణరాయశాస్త్రిగారు (సాలూరు) ఆంధ్రి, తద్విశిష్టత- బ్ర॥ నేరెళ్ల నారాయణమూర్తిగారు (పాలకొండ) ఆంధ్రసాహిత్యము- బ్ర॥ చేకుమళ్ల అచ్యుతరావు ఎం. ఏ గారు (రాజమహేంద్రవరము) అల్లసాని పెద్దన్న- మనుచరిత్రము అను వ్యాసములం జదివిరి. అంతటితో నుదయము సభ ముగిసినది.

మధ్యాహ్నము- బ్ర॥ సాగి వేంకటనరసింహము ఎం. ఏ. గారు (రాజమహేంద్రవరము) ఆంధ్రవాఙ్మయమున నవలంబింపఁదగిన నూతనగద్యరీతులు- శ్రీమాన్ యాయూన్ని వీరరాఘవాచార్యులు బి. ఏ. గారు (విజయనగరము) చిత్రకవి-భోజునిశృంగారప్రకాశము బ్ర॥ బోడపాటి శివరామశర్మగారు (రాజమహేంద్రవరము) బొబ్బిలియుద్ధనాటకములు- మ॥ జి॥ జాషువాకవిగారు (వినుకొండ) నేను ఆంధ్రుఁడను అనుపద్యములం బఠించిరి. బ్ర॥ పుల్య ఉమామహేశ్వరశాస్త్రిగారు పంపిన, ఆంధ్రభాషాన్వయాభవిచారము, బ్ర॥ జొన్నలగడ్డ సత్యనారాయణగారు ఎం.ఏ.బి.ఎల్. (చెన్నపురి) పంపిన- సారసత్త్వము, ముక్తిసాధనము-అను వ్యాసములు చదివినట్లామోదింపఁబడినది.

ది 16 తేది, ఆదివారము ఉదయమున- నాళము వారి సత్రములోఁ బరిషత్కార్యనిర్వాహకసభ జరిగినది. తదనంతరము సినీమాహాలులో శతావ

భాని శ్రీపతి త్ర్యంబకరావుగారు (బెజవాడ) ఆంగ్లభారతీవాంఛ యనుపన్యాసములం జదివిరి. బ్ర॥ శ్రీపాద లక్ష్మీపతిశాస్త్రిగారు (రామచంద్రపురము) నన్నయభట్టు, భారతము- కే. కృపానందముగారు (కాకినాడ) ప్రాథమికవిద్య. ఆ జామవాశవిగారు ఆంధ్రకవులు, భావచిత్రములు- విద్వాన్ కట్టిశాంబమూర్తిశాస్త్రిగారు (ఇచ్ఛాపురము) ఆధునికాంధ్రవాఙ్మయము, మ॥ బండారు తమ్మయ్యగారు (కాకినాడ) శ్రీనాథకవిప్రయోగములు- అను వ్యాసములు చదివిన పిమ్మట నుదయపుసభ ముగించిరి.

మధ్యాహ్నము—ఉభయభాషాప్రవీణ బత్తుల కామాక్షమ్మగారిచే నిర్వహింపఁబడుచున్న వైశ్యసేవాసదనమునందలి వైశ్యబాలిక లిరువురు సంగీతముపాడి కొన్నిసంస్కృతశ్లోకములు చదివి సభ్యుల నానందపఱిచిరి. ఉభయభాషాప్రవీణ చల్లగణపతిశాస్త్రిగారు, అధునాతనకవిత్వము- బ్ర॥ శ్రీత్రిశ్యామల కామశాస్త్రిగారు, శిష్టు కృష్ణమూర్తిశాస్త్రిగారి చరిత్రము-నను వ్యాసములం జదివిరి. బొబ్బిలియుద్ధనాటకములయందలి విజయరామరాజు పాత్రపోషణవిషయమై కవిసార్వభౌమ శ్రీపాద కృష్ణమూర్తిశాస్త్రిగారు, శతావధానులు చెళ్లపిళ్ల వేంకటశాస్త్రిగారు కవిరాజ వత్సవాయ వేంకటనీలాద్రిరాజుగారును గొంతముచ్చటించిరి. తెలికిచెర్ల వేంకటరత్నము ఎం. ఏ. గారు మాతృభాష. పరభాష- యను వ్యాసముం జదివిరి. జ్వాలాపత్రికా సంపాదకు లగు ముద్దు కృష్ణగారు భావకవుల యభిప్రాయములం గొన్నిటిం దెలిపిరి. బ్ర॥ ఏలూరిపాటి రామభద్రచయనులుగారు లక్ష్మీపతిసోమయాజి భారత వ్యాఖ్యానముద్రణముంగూర్చి కొంత దెల్పిరి. శ్రీమాన్ వింజమూరి రామానుజాచార్యులుగారు (చామర్లకోట) కొంతవిద్యాప్రశంస కావించిరి.

ఆహ్వానసంఘమువారును బరిషత్తువారును నన్యోన్యప్రశంసలుగావించిన యంతట సభజరుగుటకై పలుతెఱఁగుల సాయపడినవారి నుగ్గడించుచు వందనంబులర్పించి సంపూర్తిచేసిరి.

కార్యక్రమములోని కొందఱురాలేదు. కొందఱు పంపిన వ్యాసములు సకాలమునకుఁ జేరలేదు. ఆయా వ్యాసములలో ముఖ్యములయినవి పరిషత్పత్రికలోఁ బ్రకటింపఁబడును.

గ్రంథస్వీకారము.

(1) శ్రీరామచక్రవర్తి, అను కోసలసామ్రాజ్యము:—కాకినాడ వాస్తవ్యులు బ్ర॥ బులుసు వేంకటసుబ్బారావు బి. ఏ., బి. ఎల్. గారు రచించిన శ్రీరామచక్రవర్తిని గుఱించిన యాఖ్యాయికముల నాటకము. భవభూతిమహాకవి యుత్తరరామచరితనాటకమునకే సుబ్బారావుగారు కొంతకథాసంవిధానములో మార్పులుచేసి మనోహరముగా వచనములో రచియించి యున్నారు. కీ. శే. వేదము వేంకటరాయ శాస్త్రిగారి యాంగ్లీకృతోత్తర రామాయణమును జక్కఁగజదివి దానింబట్టి యిద్దానిని సిద్ధముచేసితి మని విజ్ఞప్తిలోఁ గవిగారు తెల్పియున్నారు. ఈనాటకమునుగూర్చి విశేషించి మనము నిగ్గుతీయ శ్రమపడనక్కఱలేదు ఉపోద్ఘాతమును వ్రాసిన మదరాసు విశ్వవిద్యాలయాంధ్ర పండిత పరిషదధ్యక్షులైన శ్రీయుత వేమవరపు రామదాసుపంతులుగారు-నాటకములోఁ గవిగారుచేసిన మార్పులను, తెచ్చిన మెఱుఁగులను నాలుగు ముక్కలలో తెల్పియున్నారు దాని నీక్రిందనిచ్చుచున్నాము.

"సీతావిషయక పరుష వపవాదమునకు హేతువు భవభూతికృత గ్రంథంబున సుదృఢంబుగాదు. అద్దానికిఁ బ్రస్తుతగ్రంథమున సహేతుకంబగు స్థితి చక్కఁగఁ గల్పింపఁబడినది. విష్ణుశర్మ కొమారుఁడగు బాలునిమృతికిని శంబూకుని శిక్షకును, సీత యపవాదంబునకును నేకీకరణంబగు నూత్నకల్పన మిందుఁ బొందుపఱుపఁబడి యుండుట వస్తురచనకు స్థిరమై పుణ్యంబున నెఱవేర్పఁబడి యున్నదని చెప్పవచ్చును. భవభూతిగ్రంథమున రాముఁ డశ్వమేధమును సంకల్పించుట కనివార్యంబగు నావశ్యకత గన్పించదు. ఇందలి శ్రీరామచక్రవర్తి ప్రజారక్షణార్థ మశ్వమేధము చేయక తప్పదాయెను. అద్దాననిందుఁ దక్కినకథ యంతయు స్వాభావికమై విషయమునుండి విషయము చక్కఁగ వెలువడుచున్నది. కుశలవుల యుద్ధమును నిరూపించుపట్లఁ గవి యనేకవిధముల భవభూతికల్పనకు మెఱుఁగుపెట్టి యున్నాఁడు. శంబూకునివధకయి కవికల్పించిన హేతువు సార్వజనీనాంగీకారమును బడయఁగలదు. ఇట్లేల కథాశరీరమునందలి ప్రత్యవయవమును జక్కగా నొకదానితో నొకటి సంబంధించి సమమైన పుష్టి నొసంగి రామణీయకము గొల్పుచున్నది." అని.

ఈనాటకములో శూర్పణఖ, లవణాసురుఁడు గల్పించుకొనివచ్చి యితివృత్తమునఁ గొంత క్రొత్తవిషయములు ప్రదర్శించిరి-చదివినం గాని మామాటలవలనఁ బాఠకులకు గ్రంథవిస్తరమే కాని తృప్తికలుగదు. దీనివెల 0-12-0.

ఈక్రింది మూఁడుగ్రంథములును విజయనగరము మహారాజావారి కళాశాలలోఁ బ్రధానసంస్కృతోపాధ్యాయులు శ్రీమాన్ మేడేపల్లి వేంకటరమణాచార్యులుగారు దయతో నంపినవి.

(1). ఆంధ్రీకృతహర్షచరిత్రము- బాణభట్టవిరచితము లయిన గద్యకావ్యములలో నొకటి యైన హర్షచరిత్రమునకుఁ దెనుఁగు- బాణభట్టు దీనిని రచించి పిమ్మట కాదంబరిని బ్రారంభించి ప్రథమభాగమును ముగించి మరణించినఁ దర్వాత నతనికుమారుఁ డుత్తరభాగమును రచించెను. హర్షచరిత్రము కాదంబరివంటి మృదుమధురపాకమునఁ బడలేదు. దీని నాంధ్రీకరించుట శ్రమసాధ్యమే వెనుక శతావధానులు తిరుపతి వేంకటేశ్వరకవులు సరస్వతీపత్త్రికలో దీనిని మూఁడుచ్ఛ్వాసములు మాత్రమే తెనిఁగించి ప్రకటించిరి. మన యాచార్యులువారు పూర్తిగాఁ దెనిఁగించి ప్రకటించి లోకమునకు మహోపకార మొనర్చిరి. రత్నావళి, ప్రియదర్శన, నాగానందములను నాటకముల రచించిన హర్షవర్ధనుఁడను నుత్తరహిందూస్థానము నేలిన ప్రభువను దీనికథానాయకుఁడు. ఇది వాస్తవచరిత్రము. ఇందలి శ్లేషలుమున్నగునవి తెనుఁగునకుఁ దెచ్చుట సాధారణపండితులవలనఁగాదు బాణునిగాంచి రాజు "మహానయ భుజఙ్గః"అని నిరాదరముచూపిన-కవి, "కామే భుజఙ్గతా" అనియున్నది. కామే భుజఙ్గతా యను దానిని దెనుఁగులోనికిఁ దెచ్చుటకష్టమే "ఏది నాభుజంగత" అన్నఁజాలదు. కాని యంతకంటెఁ జేయునది కనఁబడదు. ఇట్టివానిలో ముఖ్యార్థమునే తీసికొనవలయును గాని తక్కిన విఱుపులు వదలివేయకతప్పదు. శ్రీ వేంకటరమణాచార్యులుగారు కావుననే పట్టుదలతో నెనిమిదియుచ్ఛ్వాసములును దెనిఁగించి ప్రకటించిరి.

ఈగ్రంథము బ్ర॥ ఏచూరి నరసింహముపంతులు ఎం.ఏ. గారికిఁ గృతి యీఁబడినది. కళాశాలలోఁ బాఠ్యగ్రంథముగా నియమింపఁ బడఁదగిన గ్రంథమిది. 168 డెమ్మీపుటలు వెల రు ౧.

(2) శ్రీకృష్ణచరిత్రము.—ఇదియొక చక్కని వచన కావ్యము. శ్రీకృష్ణుని యవతారనిమిత్తకథనము మొదలు, శ్రీకృష్ణుఁడు కుచేలుని కైశ్వర్య మొసంగువఱకుఁగల భాగవతకథలననుసరించి చక్కఁగా వ్రాయఁబడినది ఆంధ్ర భాగవతముం జూచియే యీకథలు వ్రాయఁబడినట్లు "దేవా! విదర్భదేశాధీశ్వరుండైన భీష్మకుండనురాజు గలఁడు. ఆరాజుకూఁతురు రుక్మిణియను కన్యకామణి. అయ్యిందువదన నీపదదాస్యం బవలంబింపఁగోరి వివాహమంగళ ప్రశస్తంబైన యొక్క సందేశంబు నీకు విన్నవింపుమని పుత్తెంచె నవధరింపుము. ఏ నీకళ్యాణగుణంబులు కర్ణంబులసోఁక దేహతాపంబులు శాంతించునో, ఏనీదివ్యమంగళ విగ్రహం బీక్షింపఁగన్నులకఖిలార్థలాభంబు గలుగు"నని యిట్లచ్చటచ్చట గనఁబడుచున్నవి. 158 డెమ్మీపుటల గ్రంథము. వెల రు ౧.

(3) అలంకారశాస్త్రచరిత్రము:—ప్రథమ భాగము. ఇందలంకారశాస్త్రమునుగూర్చి సంపూర్ణచరిత్రము గలదు. అలంకారము లెంతకాలమునుండి వాడుకలో నున్నవో తెల్పియున్నారు. అలంకారశాస్త్రములను రచించినకవులు—మేధావి,ధర్మకీర్తి,భట్టు,భామహుఁడు,(ఈతనిదికావ్యాలంకారము, దానింగూర్చి యాతనికాలముంగూర్చినచర్చలు) ఉద్భటుఁడు, భట్టోద్భటుఁడు, వామనుఁడు, (ఇతనికావ్యాలంకారసూత్రములు) రుద్రటుఁడు (కావ్యాలంకారము) రాజశేఖరుఁడు,(కావ్యమీమాంస) అర్వాచీనాలంకారికులు. అలంకారశాస్త్రోత్పత్తి-లోకమున దానివ్యాప్తిమున్నగు విషయము తత్తత్సందర్భములననుసరించి విపులముగా వ్రాయఁబడినవి. విద్యావిషయమైనగాథ యేదియును విడువకుండఁ దమ తమ గ్రంథములలోఁ గవులెక్కించియున్నారు. చూడుఁడు.—

లేఖనసామగ్రి-ఒకపెట్టె, సుద్దముక్కలు, ఫలకము, తాళీపత్రములు, భూర్జపత్రములు, కలములు, సిరాబుడ్లు, తాళపత్రములు, ఇనుపమేఁకులు (అనఁగాగంటములు) కవితనయొద్దనుంచుకొనవలెనని రాజశేఖరుఁడుచెప్పెను. చూ. 192 పుట.

ప్రాచీనభారతీయులసంభాషణరీతి, పఠనరీతి:—కాశికిఁ దూర్పుననున్న మాగధులు నింకమఱికొందఱు సంస్కృతభాషనుజక్కగమాటలాడువారు కాని ప్రాకృతభాష నెఱుంగరు. గౌడదేశస్థుఁడు ప్రాకృతభాషను బాగుగామాటలాడ నేరఁడు... గౌడబ్రాహ్మణుని యుచ్చారణ స్పష్టముగానుండదు... రసపుష్టియై యుండినను కర్ణాటదేశస్థులు మాటకొసను టంకారనతో సగర్వముగాఁ జదు

పుదురు. ద్రావిడులు గద్యమునుగాని పద్యమునుగాని రాగముతోఁ జదువుదురు. సంస్కృతభాషాద్వేషముగల లాటదేశస్థులు లలితమైన జిహ్వలతోఁ బ్రాకృతమును జక్కగా మాటలాడుదురు... కాశ్మీరదేశస్థులు సరస్వతీ కటాక్షముచే మంచికవులైనను వారియుచ్చారణ మెంతమాత్రమును స్పష్టముగానుండదు. ఉత్తరపథమందున్న కవులు మంచిసంస్కారము గలవారైనను ముక్కుతో మాటలాడుదురు. పాంచాలదేశకవుల కావ్యపాఠము సంపూర్ణవర్ణరచనతోఁ గూడి యతివిభక్తమై శ్రావ్యమైయుండును." ఇట్లని కావ్యమీమాంస సప్తమాధ్యాయమున నున్నదట-

ఇట్టి విషయములెన్నో యీయలంకారశాస్త్రచరిత్రమునఁ గలవు. భాషాభిమానులు ఆచార్యులుగారి ద్వితీయభాగమునుగూడఁ త్వరలోఁ బ్రకటించునట్లు ప్రథమభాగముం జదివి ప్రోత్సహింతురుగాక. 200 పుటలు. వెల రు ౧.
